

MANUÁL SLUŽBY ASISTOVANÝ KONTAKT

Autorka: Mgr. Bronislava Butulová, sociální pracovnice Sdružení pěstounských rodin

Spoluautoři: Tým pracovníků Sdružení pěstounských rodin

Odborný garant: Mgr. Ing. Pavel Šmýd, manažer Sdružení pěstounských rodin

Poděkování patří všem odborníkům z neziskových organizací, kteří svým aktivním přístupem přispěli ke vzniku Manuálu služby Asistovaný kontakt a velký dík také patří pěstounům za jejich ochotu a poskytnuté příběhy.

Obsah

Účel Manuálu služby Asistovaný kontakt.....	4
Východiska.....	4
Proč je důležitý kontakt dítěte v náhradní rodinné péči se svým rodičem nebo jiným příbuzným? ...	4
Legislativní rámec problematiky.....	6
Vymezení pojmů.....	14
Cílové skupiny.....	14
Zásady služby.....	15
Obecné podmínky služby.....	15
Přerušování a obnovení poskytování služby.....	17
Vypovězení Dohody o službě Asistovaný kontakt.....	17
Personální zabezpečení služby.....	17
Psycholog.....	18
Sociální pracovník.....	18
Průběh práce s uživateli služby.....	20
Možné situace při prvním kontaktování poskytovatele.....	20
Jednání se zájemcem o službu.....	21
Orientační schůzky se zájemcem o službu – pěstounskou rodinou.....	22
Orientační schůzky se zájemcem o službu – s osobou, která má zájem o kontakt s dítětem.....	23
Orientační schůzky s OSPOD.....	23
Možné závěry z jednání se zájemcem o službu a OSPOD.....	23
Uzavření Dohody o službě Asistovaný kontakt.....	24
Poskytování služby.....	25
Přípravná fáze.....	26
Fáze realizace písemného kontaktu.....	31
Fáze realizace asistovaných setkání.....	31
Nastavení individuálních podmínek služby.....	35
Hodnocení služby AK.....	38
Okruhy hodnocení.....	38
Multidisciplinární spolupráce.....	40
Dokumentace.....	40
Krizové situace.....	41
Příklady, kdy není vhodné nebo je rizikové realizovat asistované osobní setkání.....	43
Některé nástroje, které lze použít při asistovaném setkání.....	44
Kasuistiky.....	46
Zdroje.....	54
Seznam příloh.....	54

ÚČEL MANUÁLU SLUŽBY ASISTOVANÝ KONTAKT

Účelem Manuálu služby Asistovaný kontakt je vytvoření praktického návodu pro realizaci asistovaných setkání a stanovení podmínek a průběhu poskytování služby tak, aby se uživatelé cítili bezpečně. Má tím umožnit snadnou orientaci ve všech činnostech a kompetencích pracovníků podílejících se na této službě.

Tento text je primárně zaměřen na pěstounskou péči. Další druhy náhradní rodinné péče jsou zmíněny spíše okrajově, v samostatné kapitole s názvem Legislativní rámec, kde jsou podrobně popsány a vysvětleny nejdůležitější rozdíly v dílčích formách náhradní rodinné péče v souvislosti s touto problematikou.

VÝCHODISKA

PROČ JE DŮLEŽITÝ KONTAKT DÍTĚTE V NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČI SE SVÝM RODIČEM NEBO JINÝM PŘÍBUZNÝM?

Děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči. Jestliže nemohou vyrůstat se svými rodiči, měli by mít možnost je alespoň znát a být s nimi v kontaktu. Pro děti, které neměly snadný start do života, je velmi důležité, aby se o sobě dozvídaly co nejvíce informací. Pokud totiž netuší, čím vlastně prošly, nedokážou se ve svém životě orientovat, a tak se nemohou ani léčit z prodělaného traumatu. Jejich představy mohou být tak často i horší, než je samotná skutečnost, pokud se nemají od koho o své minulosti dovědět.

Dítě, které si prošlo špatným zacházením či odmítáním ze strany původní rodiny již dokonce od prenatálního období a zanedbáváním jeho základních potřeb, cítí oprávněnou zlost či zranění. Často má hluboko zakořeněné pocity viny. Jeho vlastní rodiče jej přece opustili, protože je špatné a nezaslouží si, aby se o něj starali. Vezměme si například nechtěné těhotenství. Takové dítě se může domnívat, že nemá právo existovat a že nikam vlastně nepatří. Toto přesvědčení není vůbec snadné vyvrátit ze strany pečujícího náhradního rodiče. Je také přirozené, že se náhradní rodiče někdy těžko smiřují s pomyšlením, že by měli podporovat vztah dítěte s jeho původními rodiči. Byli to totiž právě oni, kteří mu způsobili tolik bolesti, i když třeba ne záměrně. Nechtějí, aby bylo dítě znovu zraňováno, a jejich pocity jsou oprávněné. Pokud to takto opravdu cítí, je na nich, aby to vyjádřili. Je však dobré si uvědomit, že ne všichni členové rodiny se na špatném zacházení dítěte museli podílet a dokonce o něm ani nemuseli vědět. Například sourozenci dítěte mu mohou být velkou pomocí, jestliže je s nimi v kontaktu, přestože to nemusí být zrovna jednoduché. Někteří sourozenci totiž mohli zůstat v původní rodině, zatímco jiní vyrůstali v dětském domově a pak v náhradní rodině. Stejně tak babičky, dědečkové, další širší rodina a dokonce i oblíbený vychovatel nebo teta z dětského domova. Všichni tito lidé mohou být dětem velkou oporou a mohou představovat prospěšné spojení dítěte

v náhradní rodině se svým životem před umístěním do ní. Tyto děti dříve nebo později vyjádří potřebu dozvědět se více o své minulosti a lidech v ní. Proto je významným úkolem náhradních rodičů, aby svěřené děti k ní zavčas a po malých krůčcích vedli a tak pomohli dětem jejich potřebu naplňovat. Je velmi důležité, aby dítě vyrůstající v náhradní rodinné péči vědělo, že téma jeho minulosti není tabu.

Budování identity dítěte

Mít identitu znamená znát odpověď na otázku: Kdo jsem, co znamenám pro sebe i pro druhé, jaké místo zaujímám v rodině, ve společnosti, ve vztazích atp. Znamená také vědět, kde mám svoje kořeny, kam směřuji, jaký je smysl mého života atd. Vědomí identity je souhrnem všech představ o sobě. Je vědomím své jedinečnosti, jasným vědomím sebe sama jakožto subjektu, který jedná a který se sám rozhoduje. Je také vědomím kontinuity, vnitřní souvislosti svého života, i vědomím jeho celistvosti. Jde tedy o velmi komplexní psychologický jev, který se vzpírá jednoduché definici a jehož plné postizení je proto téměř nemožné. Přesto hraje v životě jedince klíčovou roli.

Vývoj a budování osobní identity je samo o sobě složitým psychologickým procesem i v přirozených rodinách. U dětí v náhradní rodinné péči je tento proces ještě komplikovanější, neboť tyto děti si musí vytvořit identitu odlišnou od náhradních rodičů, kterým se sice nenarodili, ale kteří je vychovávají. A děti s odlišnou etnickou příslušností si musí vytvořit identitu, která je navíc odlišná i od většinové společnosti. Je proto zcela zřejmé, že u skupiny přijatých dětí je třeba procesu budování identity věnovat zvláštní pozornost a napomáhat mu i zvláštními postupy. Zachování kontaktu s rodinou je jedním ze způsobů, kterým lze dítěti utváření vlastní identity usnadnit, umožnit mu poznávat svoji minulost a lépe se tak orientovat ve svém životě. Zdravou identitu přijatých dětí je třeba začít budovat včas, citlivě a srozumitelně, s ohledem na vývojovou úroveň dítěte. Nezvládnutí tohoto procesu včetně poruch identity mohou vývoj dítěte a jeho osobní růst ohrozit.

Proč je třeba aktivně budovat osobní identitu přijatého dítěte?

Důvodů je mnoho, zde poukážeme na ty, které jsou z hlediska cílů tohoto textu relevantní.

- Zdravá identita spolurozhoduje o naplnění jedné ze základních psychických potřeb, potřeby pozitivní identity přijatého dítěte, tj. pozitivní přijetí sebe sama jako člověka, který má svoji hodnotu, sebevědomí a sebeúctu a je dobře zakotvený sám v sobě.
- Pozitivní přijetí sebe sama je také jednou ze základních podmínek pozitivního přijetí druhých lidí a tím i uspokojivého zařazení ve společnosti. Člověk, který je zakotvený sám v sobě, je také lépe schopen navázat důvěrný vztah k druhým lidem.
- Aktivní budování identity etnicky odlišného dítěte se neobejde bez toho, aby náhradní rodiče neznali blíže svět jeho etnika, neznali jeho historii, kulturu atp. Pokud je to možné, je dobré se pokusit i o bezprostřední kontakt s tímto etnikem. Cílem je, aby dítě mohlo prožívat svoji

odlišnost jako dar, který se stane pevným základem jeho identity. Bez aktivního přístupu náhradních rodičů se zdravý rozvoj jeho identity ale neobejde.

- V případě osvojení, kde původní rodiče nejsou známi, je o to více třeba v dítěti aktivně budovat pozitivní identitu osvojeného dítěte, jakožto identity trošku jiné, zvláštní, ale ve své podstatě ani horší ani lepší, než je ta běžná.

Je potřeba si uvědomit, že biologické rodičovství není totéž, co náhradní rodičovství, a proto procesy, které přirozenou cestou probíhají u biologického rodičovství, v náhradním rodičovství takto jednoduše neběží. Musejí se proto uměle tvořit a řídit.

V případech, kdy je dítě umístěno do náhradní rodinné péče, se často stává, že ztrácí kontakt se svou původní rodinou a lidmi spojenými se svou minulostí. Zájem rodičů a jejich motivace být s dítětem v kontaktu může po umístění do náhradní rodinné péče postupně slábnout, což může být zapříčiněno různými důvody, například těžkou životní situací, ve které se zrovna nachází (problémy ve vztazích, těžká finanční či sociální situace, nemoc, problémy s návykovými látkami, apod.). Je však velmi důležité, aby se dítě při kontaktech cítilo bezpečně. Neměli bychom zapomenout na to, že setkání dítěte se svou původní rodinou v něm může vyvolat traumatizující vzpomínky z minulosti. Z toho důvodu je potřeba, aby byly kontakty dobře připravované a především, aby pěstouni byli o jejich důležitosti vnitřně přesvědčeni. Pokud dítě cítí u pěstounů klid a přijetí kontaktů, je pro něj setkání se svou původní rodinou mnohem snazší. Stejně tak je důležité, aby i ostatní účastníci kontaktů byli na ně dobře připravováni. Aby byl kontakt pro dítě skutečně přínosný, je třeba, aby si pěstouni s lidmi, s kterými se dítě setkává, našli vhodný způsob, jak spolu dobře a účinně komunikovat.

LEGISLATIVNÍ RÁMEC PROBLEMATIKY

Právo dítěte na kontakt s rodiči a právo rodičů na kontakt s dítětem

Článek 7 Úmluvy o právech dítěte říká, že každé dítě je registrováno ihned po narození a má od narození právo na jméno, právo na státní příslušnost, a pokud to je možné, **má právo znát své rodiče a právo na jejich péči**. Dále hovoří o právu dítěte na **zachování jeho totožnosti** (čl. 8), včetně státní příslušnosti, jména a rodinných svazků v souladu se zákonem a s vyloučením nezákonných zásahů.

V Článku 9 stanovuje, že smluvní státy zajistí, aby **dítě nemohlo být odděleno od svých rodičů** proti jejich vůli, **ledaže** příslušné úřady na základě soudního rozhodnutí a v souladu s platným právem a v příslušném řízení určí, že takové oddělení **je potřebné v zájmu dítěte**.

Dítě, dočasně nebo trvale zbavené svého rodinného prostředí nebo dítě, které ve svém vlastním zájmu nemůže být ponecháno v tomto prostředí, má právo na zvláštní ochranu a pomoc poskytovanou státem (Čl. 20). Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečí takovému dítěti v souladu se svým vnitrostátním zákonodárstvím náhradní péči. Při volbě řešení je nutno brát potřebný ohled na žádoucí kontinuitu ve výchově dítěte a na jeho etnický, náboženský, kulturní a jazykový původ.

Mezinárodní zakotvení práva dítěte na kontakt s rodiči a rodičů na kontakt s dětmi zabezpečuje Čl. 9 odst. 3 Úmluvy o právech dítěte: Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte odděleného od jednoho nebo obou rodičů **udržovat pravidelné osobní kontakty s oběma rodiči, ledaže by to bylo v rozporu se zájmy dítěte¹**.

Při úvahách o právech dítěte a právech rodičů je třeba mít na paměti, že obsahem jejich vzájemného vztahu jsou **nejen práva, ale i povinnosti na obou stranách**.

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině (§30 a následující) tato vzájemná práva zakotvuje a například říká, že rodičovská zodpovědnost je souhrn práv a povinností: při péči o nezletilé dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj; při zastupování nezletilého dítěte; při správě jeho jmění. Při výkonu jmenovaných práv a povinností jsou **rodiče povinni důsledně chránit zájmy dítěte**, řídit jeho jednání a vykonávat nad ním dohled odpovídající stupni jeho vývoje. Mají právo užít přiměřených výchovných prostředků tak, aby nebyla dotčena důstojnost dítěte a jakkoli ohroženo jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj. **Dítě**, které je schopno s ohledem na stupeň svého vývoje vytvořit si vlastní názor a posoudit dosah opatření jeho se týkajících, **má právo obdržet potřebné informace a svobodně se vyjadřovat** ke všem rozhodnutím rodičů týkajících se podstatných záležitostí jeho osoby a **být slyšeno v každém řízení**, v němž se o takových záležitostech rozhoduje. Dítě, které žije ve společné domácnosti s rodiči, je povinno podle svých schopností jim pomáhat.

Další povinnosti jsou vyjádřeny v §32, kde můžeme vyčíst, že rozhodující úlohu ve výchově dětí mají rodiče a rodiče mají být osobním životem a chováním příkladem svým dětem. Dítě je povinno své rodiče ctít a respektovat (§35). Rodiče zastupují dítě při právních úkonech, ke kterým není plně způsobilé (§36).

Jak právo dítěte, tak právo rodičů na vzájemný kontakt vyplývá často ze stejných ustanovení, která upravují vzájemná práva a povinnosti obou. **Práva dítěte jsou ale silnější a především zájem dítěte je prioritní** a nelze ho podřídit zájmům rodičů, rodiny, jiných osob, státu atd.

Je třeba si uvědomit, že pokud nejsou rodiče zbaveni rodičovské zodpovědnosti nebo jejich zodpovědnost není soudem omezena, **jejich práva a povinnosti jsou modifikovány pouze právy a povinnostmi těch, kdo vykonávají náhradní rodinnou péči** (vyjma osvojení - v tomto případě ovšem rodičovská zodpovědnost zanikla z důvodu osvojení). **Práva a povinnosti rodičů ve vztahu k dítěti existují vedle práv a povinností osob vykonávajících náhradní rodinnou péči (vyjma osvojení) a často se v různé míře překrývají**. Vždy je třeba vycházet ze zájmu dítěte a základních ústavou zaručených práv, tedy základního právo rodiče (biologického) vychovávat a pečovat o své dítě, ale i základního právo dítěte na rodičovskou (ve smyslu biologického rodiče) výchovu a péči.

¹ Je na jednotlivých stranách úmluvy, jak tato pravidla promítnou do svého právního řádu. Je tedy nutné při zkoumání vztahů mezi rodiči a dětmi a vztahů vznikajících při náhradní rodinné péči vycházet především z naší vnitrostátní platné právní úpravy (Listina základních práv a svobod, zákon o rodině, zákon o sociálně-právní ochraně dětí), přičemž principy zakotvené v Úmluvě je třeba použít při výkladu českých norem, které by s ní měly být v souladu.

Je ovšem třeba odlišit práva a povinnosti původních rodičů v situaci, kdy bylo jejich dítě osvojeno, od jejich práv a povinností v ostatních případech, kdy není jejich dítě osvojeno, ale nachází se v některé z dalších forem náhradní rodinné péče.

Listina základních práv a svobod v čl. 10 odst. 2 zakotvuje **právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života**, což je ve sféře vztahů mezi rodiči a dětmi konkretizováno čl. 32 odst. 4 Listiny, který zakotvuje základní **právo rodiče vychovávat a pečovat o své dítě**, ale i **základní právo dítěte na rodičovskou výchovu a péči**; práva rodičů mohou být omezena a nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona. Také evropská Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod v čl. 8 chrání právo na respektování soukromého a rodinného života. Základním prvkem rodinného života je vzájemné soužití rodiče a dítěte.

Prarodiče a sourozenci

Pokud jde o právo na kontakt s dítětem osoby, která není rodičem, ale jde např. o babičku, dědečka, sourozence, žádný právní předpis v oblasti rodinného práva neobsahuje komplexní úpravu vzájemných práv a povinností prarodičů a vnoučat, proto je nezbytné tuto vysledovat v dílčích ustanoveních, mnohdy odvozeně. Základním ustanovením je článek 8 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, který mimo jiného deklaruje **právo dítěte na zachování jeho rodinných svazků** v souladu se zákonem a s vyloučením nezákonných zásahů, z čehož nepochybně vyplývá i ochrana vztahu, potažmo kontaktu prarodičů s vnoučaty.

Podle některých názorů je možné vždy (nejen pro případ rozvodu) na úpravu styku dětí s prarodiči a sourozenci použít §27 odst. 4 zákona o rodině, který říká: „Vyžaduje-li to zájem dítěte a poměry v rodině, může soud upravit styk dítěte s prarodiči a sourozenci.“ Při úpravě styku dítěte s rodiči **je vždy třeba zkoumat zájem dítěte**.

Uzavření mimosoudní dohody o styku je možné vždy, jak mezi náhradními rodiči a původními rodiči, tak mezi náhradními rodiči a jinými příbuznými, či cizí osobou (např. vychovatelkou), se kterou si dítě přeje se setkávat.

Podle veřejného ochránce práv přestože rodinné právo počítá s tím, že rodinně-právní vztahy budou probíhat bez zásahů správních orgánů nebo soudů, vznikají sociálně-patologické situace, v nichž je jejich intervence nezbytná. Na to reaguje ustanovení § 27 odst. 4 zákona o rodině, v němž se uvádí: „Vyžaduje-li to zájem dítěte a poměry v rodině, může soud upravit styk dítěte s prarodiči a sourozenci.“ Citované zákonné ustanovení není vázané na stav, kdy oba rodiče přestávají žít spolu.

Zákon o rodině uvádí pouze dva předpoklady, které musí být současně splněny, aby styk dítěte s prarodičem byl upraven:

- zájem dítěte,
- poměry v rodině.

U prvního předpokladu však nestačí sama existence zájmu dítěte, ale je potřeba, aby tento zájem vyžadoval úpravu styku prarodiče s ním. To znamená, že výchova dítěte by se tak stala nerozvinutou,

jestliže by dítěti bylo upřeno, aby mělo zaručený styk se svým prarodičem, protože by jeho rozvoj jinak nebyl úplný, především po stránce citové, ale i rozumové a mravní. Na druhou stranu zákon nezmiňuje citové strádání, které může nastat pro prarodiče, jestliže je mu kontakt s vnoučetem upírán. Soud bude pak zkoumat současný stav trojgeneračních vztahů a zjišťovat, co vedlo k jejich narušení.

Jednotlivé druhy náhradní rodinné péče

Poskytování služby AK se vždy přizpůsobuje zákonným možnostem konkrétní formy náhradní rodinné péče popsanych v této kapitole.

1. Pěstounská péče, pěstounská péče na přechodnou dobu (§45a a násl. zákona o rodině), svěřeni dítěte do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče (§45 zákona o rodině):

- Předpoklady všech uvedených forem: zájem dítěte + splnění dalších podmínek viz zákon o rodině
- Forma: soudní rozhodnutí
- Subjekt: fyzická osoba

V souladu s ustanovením § 45c zákona o rodině je pěstoun povinen o dítě osobně pečovat. Pěstoun při péči o osobu dítěte vykonává přiměřeně práva a povinnosti rodičů. Nemá vyživovací povinnost k dítěti a právo zastupovat dítě a spravovat jeho záležitosti má jen v běžných věcech. **Má-li pěstoun za to, že rozhodnutí zákonného zástupce dítěte není v souladu se zájmem dítěte, může se domáhat rozhodnutí soudu.**

Pokud jde o „jinou fyzickou osobu“, které bylo dítě svěřeno do výchovy, rozsah jejich práv a povinností stanoví ve svém rozhodnutí soud.

Rodiče, jejichž dítě bylo svěřeno do pěstounské péče nebo do výchovy jiné fyzické osoby, ze zákona svá práva a povinnosti k dítěti neztratili, dítě je však vychováváno pěstounem nebo jinou osobou (rozsah práv a povinností jiné fyzické osoby není stanoven zákonem, ale obsažen v rozhodnutí soudu), kteří **práva a povinnosti** podobná těm, která zákon přiznává rodičům, **získali soudním rozhodnutím.**

Ani dítě ani rodič tedy neztrácejí automaticky právo vzájemného kontaktu, jinak by byli zbaveni možnosti nejen využívat svá práva, ale i plnit své vzájemné povinnosti. Pěstoun (popřípadě jiná fyzická osoba) vykonává přiměřeně práva a povinnosti rodičů, má tedy povinnost pečovat o zdraví dítěte, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj. Může tedy usměrňovat styk dítěte s rodiči v čase, stejně jako usměrňuje dítě, pokud jde o školní docházku nebo koníčky. Pokud by však proti vůli dítěte bránil jeho styku s rodiči, má dítě samo právo domáhat se pomoci u orgánu OSPOD, školy, či pověřených osob.

Jestliže dojde k umístění dítěte do pěstounské péče, je **OSPOD povinen svou součinností zajistit kontakt dítěte s rodiči, zejména být při případných neshodách mezi rodiči a pěstounskou rodinou**

nápomocen a při zprostředkování dohody mezi rodiči a pěstouny ohledně jejich styku s dítětem. Je nepřipustné a proti etice sociální práce, aby OSPOD podporoval přesvědčení pěstounů o nevhodnosti styku dítěte s rodičem. **Zásada podpory styku dítěte s biologickou rodinou musí být vždy respektována.** Všichni jmenovaní pak mají povinnost poskytnout dítěti pomoc.

Pěstoun (analogicky i jiná fyzická osoba) má **právo domáhat se rozhodnutí soudu, pokud se domnívá, že rozhodnutí zákonného zástupce (rodiče) není v souladu se zájmem dítěte**, popřípadě **žádat soud o úpravu či zákaz styku** s rodiči ze stejného důvodu. Dítě i rodič se mohou domáhat úpravy svého vzájemného styku, není-li možná dohoda mezi zákonnými zástupci a pěstounem, popřípadě je jejich styku proti vůli dítěte pěstounem bráněno.

Vyjádření veřejného ochránce práv k rodičovské zodpovědnosti (Sp. zn.: 2650/2002/VOP/ZG – Veřejný ochránce práv):

OSPOD nemůže zvýhodňovat pěstouny, činit kroky v jejich prospěch a upřednostňovat je před biologickým rodičem dítěte. Úkolem sociálních pracovníků je sanace biologické rodiny. Úkolem sociální pracovnice je činit vše v zájmu dítěte. Základním principem sociálně-právní ochrany dítěte je to, že základním a rozhodujícím hlediskem všech orgánů a dalších subjektů, které se dítětem zabývají a řeší jeho problémy, je zájem dítěte a jeho blaho. Zájem dítěte nelze nikdy podřídit zájmům rodičů, rodiny, jiných osob, státu apod. **Je jistě v zájmu dětí, aby o ně pečovali v první řadě vlastní rodiče, pokud k tomu mají předpoklady a podmínky.** Není úkolem sociálních pracovníků rozhodovat o tak závažných skutečnostech, jako je svěření dítěte do pěstounské péče, zbavení rodičovské zodpovědnosti, popření otcovství. Jejich úkolem je podávat soudu ověřené a pravdivé informace, případně podávat návrhy, které jsou v zájmu dítěte.

Pokud jde o jinou osobu, která je v příbuzenském vztahu s dítětem (např. babička, sestra) praktickou stránku by měl řešit tedy pěstoun nebo fyzická osoba, **nemůže však styk zakazovat, ledaže by byl proti zájmu dítěte** (pak by se mohli pěstouni domáhat u soudu zákazu nebo úpravy stejně jak to je u styku s rodiči dítěte). Pokud jde o práva těchto osob, nelze dítě nutit, aby se s nimi stýkalo, pokud nechce. Jestliže by však pěstouni styku bránili přes přání dítěte, mohli by se příbuzní úpravy styku u soudu domáhat.

Pokud jde o „cizí osoby“ (vychovatelka, teta z dětského domova, atd.), zde je situace jiná, jejich návrhu na úpravu styku s dítětem i v případě, že by dítě mělo zájem, by zřejmě soud nevyhověl.

2. Poručenství (§78 a násl. zákona o rodině):

- Předpoklady: rodiče zemřeli, byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti, výkon jejich rodičovské zodpovědnosti byl pozastaven, nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu
- Forma: soudní rozhodnutí
- Subjekt: fyzická osoba, orgán sociálně právní ochrany dětí

V souladu s ustanovením § 78 a násl. zákona o rodině je poručník povinen nezletilého vychovávat, zastupovat a spravovat jeho majetek místo jeho rodičů. Na vztahy poručníka a dítěte se přiměřeně vztahují ustanovení o právech a povinnostech rodičů a dětí. Funkce poručníka nezakládá vyživovací povinnost k dítěti. Jakékoli rozhodnutí poručníka v podstatné věci týkající se dítěte vyžaduje schválení soudem.

Rodiče obecně neztrácí právo na kontakt s dítětem, ani pokud jsou zbaveni rodičovských práv nebo způsobilosti k právním úkonům. Vždy je možné navrácení rodičovské způsobilosti a už z tohoto

důvodu by neměl být kontakt dítěte s rodiči ukončen (pokud však styk není v rozporu se zájmem dítěte).

Pro úpravu styku dítěte a rodičů platí v podstatě totéž, co pro pěstounskou péči.

4. Osvojení (§63 a násl. zákona o rodině)

Základním principem osvojení je stále **požadavek anonymity**, který vyplývá z mezinárodní smlouvy i z vnitrostátní úpravy. Osvojení, vyjma nezrušitelného, může soud zrušit jen z důležitých důvodů. Při osvojení dítěte není zájem na sanaci původní rodiny za účelem návratu osvojeného dítěte.

Osvojením **zanikají vzájemná práva a povinnosti mezi osvojencem a původní rodinou**, z toho vyplývá, že **původní rodiče ani jiní členové původní rodiny nemají právo na kontakt s osvojencem**. Osvojením vzniká mezi osvojitelem a osvojencem takový poměr, jaký je mezi rodiči a dětmi, a mezi osvojencem a příbuznými osvojitele poměr příbuzenský. Osvojitelé mají rodičovskou zodpovědnost při výchově dětí.

Z uvedeného vyplývá, že je v **pravomoci osvojitelů, rozhodnout s kým a jak se může osvojené dítě stykat**. Pokud nezletilé osvojené dítě zná totožnost svých rodičů (k osvojení došlo ve věku, kdy již dítě chápalo význam osvojení, popřípadě dávalo souhlas) nebo se o ní nějakým (nikoli u nás zákonem upraveným**²) způsobem dozví a případné styky s původními rodiči mají negativní vliv na jeho výchovu, je zde možnost požádat soud o úpravu nebo zákaz styků původních rodičů s dítětem. **Styk mezi dítětem a původním rodičem lze tedy upravit soudně, ale ne na návrh původních rodičů.**

Zájem dítěte

Zájem dítěte v širším smyslu (obecně) je základním důvodem přijetí Úmluvy na mezinárodní úrovni, která vychází ze specifického postavení dětí, jejich snadné zranitelnosti a omezené možnosti bránit se v případě porušování práv, která souvisí s jejich "duševní a tělesnou nezralostí" a proto děti "potřebují zvláštní záruky, péči a odpovídající právní ochranu".

² Podle zákona č. 301/ 2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení (§29) v případě osvojení dítěte se **v rodném listě namísto uvedených údajů o rodičích dítěte uvádějí tyto údaje** (jména, příjmení, popřípadě rodná příjmení, datum a místo narození a rodná čísla rodičů dítěte) **o osvojiteli, popřípadě osvojitelích dítěte.**

Podle téhož zákona (§ 25) mohou v případě osvojení nahlédnout do zápisu matriční knihy pouze osvojitelé a po dosažení zletilosti i osvojenec.

Podle zákona č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel (§8 odst. 3) obyvateli **staršímu 18 let do vlastních rukou** ministerstvo poskytne např. tyto údaje: stupeň osvojení, původní a nové jméno, popřípadě jména, příjmení dítěte, původní a nové rodné číslo dítěte, datum, místo a okres narození; jméno, popřípadě jména, příjmení a rodná čísla osvojitelů, v případě, že osvojiteli nebylo přiděleno rodné číslo, vedou se údaje o jménu, popřípadě jménech, příjmení a datu narození osvojitele; **jméno, popřípadě jména, příjmení a rodná čísla otce a matky;** pokud jim nebylo přiděleno, jejich jméno, popřípadě jména, příjmení a datum narození; tyto údaje se nevedou, pokud se jedná o dítě narozené ženě s trvalým pobytem v České republice, která porodila dítě a písemně požádala o utajení své osoby v souvislosti s porodem, datum nabytí právní moci rozhodnutí o osvojení nebo rozhodnutí o zrušení osvojení dítěte,...

Snadno může nastat případ, kdy se práva dítěte mohou dostat do kolize s právy rodiče. V této situaci se v mezinárodním kontextu uznává přednostní zájem dítěte. V Úmluvě o právech dítěte, Čl. 3 se můžeme dočíst, že zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnyými orgány.

Zájem dítěte v užším smyslu (konkrétního dítěte) je potom třeba sledovat v každém konkrétním případě řešení jeho postavení a ochrany s ohledem na všechny okolnosti, které nastávají v jeho životě. Zákonná úprava (obecná norma) může těžko postihnout (a nepostihuje) vše, co je a může být v jeho zájmu.

Zájem dítěte je opakovaně zmiňován především zákonem o rodině například v těchto ustanoveních:

- v § 31 odst. 2: při výkonu práv a povinností jsou rodiče povinni důsledně chránit zájmy dítěte.
- v § 43: zájem na řádné výchově dítěte je předpokladem výchovných opatření
- v § 44: zájem dítěte jako je pak důvodem pozastavení rodičovské zodpovědnosti

Dále je zájem dítěte předpokladem pro umístění dítěte do každé z forem náhradní rodinné péče, v zájmu dítěte je možné ustanovit poručníkem toho, koho doporučí rodiče atd. Dle zákona o sociálně-právní ochraně dětí se sociálně-právní ochranou dětí rozumí mimo jiné **ochrana oprávněných zájmů dítěte (§1). Předním hlediskem sociálně - právní ochrany dítěte je dle téhož zákona jeho zájem a blaho (§ 5).**

Omezení rodičovské zodpovědnosti a zbavení rodičovské zodpovědnosti

Rodičovská zodpovědnost **náleží oběma rodičům**. Pokud jeden z nich nežije, není znám nebo nemá způsobilost k právním úkonům, náleží zodpovědnost druhému rodiči. Totéž platí i tehdy, pokud je jeden z rodičů zbaven rodičovské zodpovědnosti nebo pokud je rodičovská zodpovědnost pozastavena.

Pokud rodič nevykonává své povinnosti plynoucí z rodičovské povinnosti řádně (věnuje se více vlastním zájmům, ponechává dítě bez výchovného vedení, nehospodaří řádně s jeho majetkem nebo také pokud není pro nějaké omezení objektivně schopen v určité oblasti povinnosti řádně vykonávat apod., ale neplnění povinností ještě nedosahuje vysoké intenzity) a vyžaduje-li to zájem dítěte, může soud **rodičovskou zodpovědnost omezit** (vždy konkrétně stanoví v kterých právech a povinnostech je rodič omezen).

Jestliže rodič zneužívá svou rodičovskou zodpovědnost nebo ji závažným způsobem zanedbává, soud jej rodičovské zodpovědnosti zbaví. Zbavení rodičovské zodpovědnosti vysloví soud pouze v případech, kdy rodiče vykonávají rodičovskou zodpovědnost proti zájmům dítěte, v rozporu s cíli výchovy nebo zanedbávají své povinnosti závažným způsobem. **Ojedinělé vybočení nebo opomenutí rodičovské péče není obvykle dostatečným titulem k takovému zásahu do rodičovských práv.** Zanedbávání povinností tak musí dosáhnout značného stupně, který povede příslušné státní orgány k závěru, že zbavení rodičovské zodpovědnosti je jediným účinným prostředkem ochrany dítěte.

Rozhodnutí o zbavení rodičovské zodpovědnosti je vždy vyslovováno ve vztahu ke konkrétnímu rodiči a konkrétnímu dítěti. Proto je možné, že rodič je zbaven rodičovské zodpovědnosti jen ve vztahu k jednomu dítěti a ve vztahu k ostatním dětem je mu rodičovská zodpovědnost zachována

Pokud jde o **právo rodiče na styk s dítětem, zůstává toto zachováno i v případech, kdy došlo k omezení nebo ke zbavení rodičovské zodpovědnosti k dítěti.** V těchto případech je právo styku rodiče s dítětem, resp. nárok na styk s dítětem, pouze fakticky oslaben.

Při výkonu sociálně-právní ochrany dítěte dochází často ke slučování dvou odlišných institutů práva - tj. rodičovské zodpovědnosti a rodičovství. Rodičovská zodpovědnost svým rozsahem fakticky zahrnuje pouze některá práva rodičů a umožňuje jejich realizaci. **Omezení a zbavení rodičovské zodpovědnosti** tak mohou působit poněkud zavádějícím dojmem, neboť **reálně představují pouze omezení některých rodičovských práv. Nejde o zbavení rodičovství, zbavení rodiče všech jeho práv vůči dítěti, vymazání příbuzenství, ani vzájemných citových vztahů.** Ty existují nezávisle na právním institutu rodičovské zodpovědnosti.

Rodičovství je faktickým vztahem, který ani rozhodnutím soudu o zbavení rodičovské zodpovědnosti nezaniká. **Zbavení rodičovské zodpovědnosti znamená odebrání možnosti dítě vychovávat a pečovat o ně, zastupovat ho a spravovat jeho majetek.** Automaticky neznamená však úplné přerušení kontaktu s rodičem. Stejně tak ani při zbavení rodičovské zodpovědnosti nezaniká vyživovací povinnost rodiče k dítěti a právo dítěte dědit po zemřelém rodiči, tak jako nezaniká psychologická vazba mezi rodičem a dítětem a vazby na další členy rodiny.

V souladu se základní zásadou sociálně-právní ochrany dítěte musí být na nastíněnou situaci pohlíženo především z pohledu zájmu dítěte samotného. **Dítěti je zaručeno právo stýkat se se svým rodičem, vyjma případů, kdy by takovým kontaktem byl ohrožen zdravý vývoj dítěte. Právo styku rodiče s dítětem se tak nevyčerpává v institutu rodičovské zodpovědnosti.**

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR30 Cdo 1721/2009: Závažným zanedbáváním rodičovských povinností je zejména dlouhodobé neplnění rodičovských práv a povinností (rodičovské zodpovědnosti), trvalé ponechání dítěte ve výchovném zařízení spojené s nezájmem o toto dítě a s neprojevením snahy převzít je do rodinné výchovy, nemorální způsob života rodičů, soustavné neplnění vyživovací povinnosti k dítěti, trestní postih pro zanedbávání povinné výživy apod. Závažným zanedbáváním rodičovských povinností je i případ, kdy rodič o dítě po dlouhou dobu neprojevil jakýkoliv zájem, neposílá mu žádné dárky, nad rámec běžného výživného mu neposkytuje ničeho, neinformoval se o jeho zdravotním stavu ani prospěchu ve škole a nepokusil se s nezletilým navázat kontakt. Zdůraznil také, že ke zbavení rodičovské zodpovědnosti nestačí jen ojedinělé vybočení nebo opomenutí rodičovské péče, ale zneužívání či zanedbávání rodičovské zodpovědnosti musí dosáhnout takového stupně, že zbavení rodičovské zodpovědnosti je jediným účinným prostředkem ochrany dítěte. Předpokladem pro zbavení rodičovské zodpovědnosti je, že rodič neplní své povinnosti, ač by je plnit mohl.

Zákaz styku

Zákaz styku je upraven pouze v zákoně o rodině (§27 odst. 3), kde se píše, že **jestliže je to nutné v zájmu dítěte, soud styk dítěte s rodičem omezí nebo jej i zakáže.**

Podmínkou zákazu styku je, že styk není v jeho zájmu. Navrhnout jej může pěstoun, dítě, poručník, jiná fyzická osoba, které bylo dítě svěřeno do výchovy a OSPOD.

Nejedná se však o trvalou situaci, ale ten, komu byl styk zakázán, může kdykoli požádat o změnu a soud tak bude hodnotit, zda se změnila poměry, pro které byl zákaz vysloven.

VYMEZENÍ POJMŮ

Poskytovatelem se rozumí organizace nabízející službu Asistovaný kontakt.

Zájemci mohou být pěstouni, dítě vyrůstající v pěstounské péči a všichni ostatní, kteří mají zájem setkávat se s dítětem svěřeným do pěstounské péče nebo ti, s kterými vyjádřilo zájem setkávat se dítě. Tento zájem vyjádří tím, že kontaktují poskytovatele služby Asistovaný kontakt.

Uživateli služby jsou dítě vyrůstající v pěstounské péči, pěstouni a osoba, která má zájem o kontakt s dítětem poté, co uzavřou Dohodu o službě Asistovaný kontakt (dále jen Dohoda).

Služba Asistovaný kontakt (dále jen služba AK) je kompletní proces vedoucí od přípravy na setkávání dítěte vyrůstajícího v náhradní rodinné péči s příbuzným facilitované odborným pracovníkem. Služba zahrnuje setkávání, provázení mezi realizací setkání dítěte s osobou, která má zájem o kontakt, ošetření po setkání a jeho hodnocení s odborníkem. Asistovaný kontakt zároveň zahrnuje i samotnou přípravu setkání, přestože výstupem nemusí nutně být facilitovaná setkání, nebo může být výstupem jiná forma než jenom osobní setkání. Asistovaným kontaktem se myslí také komplexní řešení otázky kontaktů dítěte svěřeného do pěstounské péče s osobami, které o kontakt s dítětem mají zájem nebo o kontakt s nimi projevilo zájem dítě nebo pěstoun. Může jít např. o nastavení podmínek kontaktů, konzultování průběhu realizovaných kontaktů, supervize probíhajících kontaktů.

Osobou nebo osobami, které mají zájem o kontakt, jsou lidé, kteří se chtějí setkávat s dítětem, nebo dítě samo projevilo zájem setkávat se s nimi. Jedná se o osoby, se kterými je navazován kontakt v rámci služby Asistovaný kontakt. Mohou to být původní rodiče dítěte, další příbuzní, ale také jiné osoby, se kterými má dítě navázaný citový vztah (např. pracovnice dětského domova, sousedka, známá rodiny, apod.)

Klíčový pracovník je osoba, která provází dítě, pěstounskou rodinu a příbuzného dítěte v průběhu celého asistovaného kontaktu. Podílí se na přípravě všech na službu, domlouvá a koordinuje kontakty, facilituje asistované setkání (podrobněji viz kapitola Personální zabezpečení služby).

Zúčastněnými stranami se rozumí dítě, pěstouni, osoby, které mají zájem o kontakt s dítětem, poskytovatel a příslušný orgán sociálně právní ochrany dětí (dále jen OSPOD).

CÍLOVÉ SKUPINY

Služba AK se zaměřuje na tyto cílové skupiny:

- dítě svěřené do náhradní rodinné péče
- rodiny, kterým byly svěřeny děti do náhradní rodinné péče (pěstounská péče, poručnictví, svěřením do péče jiné fyzické osoby než rodiče a osvojení)

- a osoby, které mají zájem o kontakt s dítětem.

ZÁSADY SLUŽBY

- Zájem a prospěch dítěte na prvním místě
- Bezpečí
- Motivovanost uživatelů
- Dodržování sjednaných pravidel
- Spolupráce s OSPOD
- Neutrální přístup pracovníka
- Individuální přístup
- Dobrovolnost
- Zaměření se na silné stránky uživatelů

OBECNÉ PODMÍNKY SLUŽBY

Dohoda o službě Asistovaný kontakt

O poskytování služby se uzavírá Dohoda o službě Asistovaný kontakt (viz kapitola Uzavření Dohody o službě Asistovaný kontakt)

Spolupráce s OSPOD

Nezbytnou podmínkou poskytování služby je souhlas zájemců o službu se spoluprací poskytovatele služby s OSPOD. Zájemce jej stvrzuje svým podpisem formuláře Souhlas se zpracováním osobních údajů (viz příloha č 2). V rámci jednání se zájemcem o službu si klíčový pracovník poté, co zájemce vyjádří takto souhlas, zjišťuje potřebné informace od příslušného OSPOD, případně dalších odborníků. Se zahájením poskytování služby, její formou a individuálními podmínkami vždy musí OSPOD souhlasit a ve spolupráci s ním klíčový pracovník upravuje individuální podmínky služby AK.

Mlčenlivost

Členové pracovního týmu služby jsou vázáni mlčenlivostí. Všechny další instituce, které jsou zapojeny do realizace služby AK jsou poučeni o nutnosti dodržování mlčenlivosti o osobních údajích uživatelů

služby AK. Toto je ošetřeno jejich podpisem formuláře Prohlášení o zachování mlčenlivosti (viz příloha č. 3).

Dodržování sjednaných časů setkání

Uživatel chodí na dohodnutá setkání včas dle předchozí dohody všech stran. Jestliže se dozví, že nemůže přijít na dohodnuté setkání, minimálně den dopředu se omluví (telefonicky, elektronickou poštou nebo osobně) a uvede k tomu důvod.

Osoby přítomné u asistovaného setkání (kontaktu)

Jsou to tyto osoby: dítě, osoba, která má zájem o kontakt, klíčový pracovník, případně i pěstoun. Je vhodná i přítomnost pěstouna s ohledem na přání a potřeby dítěte. Pokud se jedná o první setkání dítěte s osobou, která má zájem o kontakt, upřednostňuje se přítomnost pěstouna, při dalších kontaktech to záleží na domluvě s uživateli. K setkání lze přizvat i sociálního pracovníka OSPOD, ale je potřeba dbát na to, aby byla situace asistovaného setkání pro uživatele co nejpřirozenější.

Průběžné vytváření nových individuálních podmínek

V průběhu realizace služby AK se ve spolupráci s OSPOD podle potřeby stanovují další individuální podmínky. Pokud dojde v průběhu poskytování služby k stanovení nových podmínek, je vhodné se všemi uživateli uzavřít Dodatek k Dohodě, v kterém jsou podmínky upraveny (např. zakázaná témata, zakázána přítomnost určitých osob, dodržování limitu času pro příchod na službu, kontaktování a potvrzení termínu den předem apod.)

Přijímání dárků pro dítě

Pracovník zváží vhodnost dárku pro dítě, případně si promluví s pěstounem či příbuzným dítěte (podle toho, kdo přinese dárek dítěti). Může se stát, že osoba, která má zájem o kontakt s dítětem, přinese dítěti dárek, který není pro dítě vhodný například vzhledem k jeho věku, proto je třeba, aby to bylo nejprve konzultováno s klíčovým pracovníkem.

Sjednávání osobních setkání

Sjednávání jednotlivých osobních setkání probíhá prostřednictvím klíčového pracovníka, pokud není uvedeno v Dohodě jinak (v případě, že by kontakt již byl na velmi dobré úrovni, uživatelé by s tímto sami souhlasili a komunikace mezi uživateli by dobře fungovala, je možné upravit sjednávání osobních setkání). Klíčový pracovník ani psycholog neposkytne příbuznému telefonní číslo na dítě. Není vhodné, aby si příbuzný domlouval kontakty přímo s dítětem. Toto je možné pouze v případech, kdy kontakt probíhá bezproblémově a nehrozí jeho zneužití. Situaci vždy zváží klíčový pracovník ve spolupráci se sociálním pracovníkem OSPOD. Konkrétní individuální podmínky se upravují v Dohodě.

Služba AK s osobou, která není zákonným zástupcem dítěte

V případě, že služba AK má být realizována s osobou, která není jeho zákonným zástupcem, je třeba, aby souhlas s její realizací potvrdila osoba, která má dítě svěřeno do péče nebo zákonný zástupce svým podpisem v Dohodě.

PŘERUŠENÍ A OBNOVENÍ POSKYTOVÁNÍ SLUŽBY

Uživatelé služby mají právo poskytovanou službu přerušit (ukončit), pokud mají za to, že kontakt momentálně není v zájmu dítěte. Je nutné posouzení situace psychologem. Klíčovému pracovníkovi jsou uživatelé povinni vysvětlit důvody žádosti přerušit. Pracovníci se dohodnou na další spolupráci. V době přerušit je zapotřebí zajistit pravidelné setkávání uživatelů s psychologem či klíčovým pracovníkem. Na těchto setkáních se společně pracuje s cílem obnovit poskytování služby. Je však nutné vyvarovat se neustálých změn s ohledem na dítě a další uživatele.

VYPOVĚZENÍ DOHODY O SLUŽBĚ ASISTOVANÝ KONTAKT

Uživatel může kdykoliv Dohodu písemně nebo ústně vypovědět. Je však nutné probrat důvody s klíčovým pracovníkem s ohledem na potřeby dítěte. Dítěti je to vhodnou formou sděleno buď klíčovým pracovníkem, nebo pěstounem (po vzájemné dohodě). V případě potřeby bude s dítětem terapeuticky pracováno. Pokud Dohodu vypoví pěstoun, osobě, která má zájem o kontakt s dítětem, tuto skutečnost sdělí klíčový pracovník.

Poskytovatel může Dohodu vypovědět, pokud uživatel tuto Dohodu opakovaně závažným způsobem porušuje (zejména pokud se opakovaně bez omluvy nedostaví na schůzku v dohodnutém termínu, je agresivní (myšlena slovní i fyzická agrese) a nereaguje na opakované napomenutí, pokud Dohoda není naplňována za stanoveným cílem služby nebo služba nemůže být poskytována jako celek z jiných závažných důvodů (zánik poskytovatele, výpověď poskytovatele z pronájmu, apod.) Po každém porušení pravidel služby nebo individuálních podmínek je uživatel důrazně upozorněn na možné vypovězení Dohody.

Ukončení dohodou

- Posuzuje osobnost dítěte, jeho zralost, a zda je kontakt pro něj vhodný.
- Poskytovatel i uživatel mohou Dohodu ukončit vzájemnou dohodou.
- Dohoda končí okamžikem doručení písemné výpovědi, případně ústním oznámením výpovědi druhé smluvní straně.
- O změnách je vždy jednáno s příslušným OSPOD.

PERSONÁLNÍ ZABEZPEČENÍ SLUŽBY

Pracovní tým je tvořen odborně vzdělanými pracovníky (VŠ nebo VOŠ) se zaměřením na sociální práci, psychologii či příbuzné obory. Kromě kvalifikačních požadavků tato práce vyžaduje osobnostní

nároky, a to především schopnost pracovat v týmu, schopnost zvládat zvýšenou zátěž a osobnostní zralost. Vyžaduje se, aby měli pracovníci v týmu zkušenosti s náhradní rodinnou péčí.

Jednotlivé pozice v pracovním týmu:

PSYCHOLOG

- Posuzuje osobnost dítěte, jeho zralost, a zda je kontakt pro něj vhodný
- Posuzuje potřeby dítěte a vhodnou formu kontaktu s osobou, která má zájem o kontakt
- Posuzuje osobnost osoby, která má zájem o kontakt
- Zastupuje klíčového pracovníka v nepřítomnosti
- Spolupracuje v týmu, který posuzuje, zda je kontakt v zájmu dítěte (viz Přípravné schůzky s pěstounskou rodinou)
- Podněcuje vytváření nových pravidel služby AK v případě potřeb uživatelů

SOCIÁLNÍ PRACOVNÍK

Sociální pracovník ve službě Asistovaný kontakt má zpravidla roli **klíčového pracovníka** určeného vedením. Ten koordinuje a vede veškerou komunikaci s pěstouny, OSPOD a osobou, která má zájem o kontakt. Uživatel i klíčový pracovník je informován o možnosti výměny klíčového pracovníka, jestliže se nebude společná práce související se službou AK z řady možných důvodů dařit.

Zajišťuje komunikaci mezi všemi zúčastněnými stranami

- Zjišťuje potřebné informace od OSPOD
- Objasňuje a vysvětluje pravidla služby uživatelům
- Koordinuje a domlouvá s uživateli jednotlivá asistovaná setkání
- Po každém proběhnutém setkání tvoří a rozesílá jednotlivým uživatelům a sociálnímu pracovníkovi OSPOD zápis o proběhnutém asistovaném setkání
- Domlouvá ve spolupráci se sociálním pracovníkem OSPOD případné změny v organizaci kontaktů, jejich frekvenci, důležité nové individuální podmínky služby apod.
- Usnadňuje komunikaci metodou mediace
- Inicjuje multidisciplinární spolupráci odborníků v případě potřeby

Individuálně pracuje s uživateli

- Jedná se zájemci o službu
- Využívá metody sociální práce s rodinou a jednotlivcem odpovídající individualitě uživatelů a aktuální situaci
- Povzbuzuje uživatele k nalezení dohody s ostatními uživateli služby
- Povzbuzuje uživatele při tvorbě programu jednotlivých asistovaných setkání
- Zapojuje uživatele do aktuálního programu na kontaktu
- Přijímá názory zúčastněných stran, ale nehodnotí je

- Poskytuje odborné sociálně-právní poradenství
- Podněcuje vytváření nových pravidel a individuálních podmínek služby v případě potřeb uživatelů
- Poskytuje podporu uživatelům a provádí ošetření jednotlivých uživatelů po proběhnutém setkání

Zajišťuje, aby se všichni cítili bezpečně

- Je vždy přítomen na AK
- Tlumí emoce a snaží se zabraňovat konfliktům
- Facilituje kontakt
- Dbá na dodržování dohodnutých pravidel uživateli
- Průběžně vyhodnocuje proběhnuté kontakty – sleduje, zda jsou dodržována dohodnuté individuální podmínky služby, sleduje a hodnotí společně s pěstouny prožívání kontaktů dítětem a reakce pěstounské rodiny
- Sleduje, jak reaguje na setkávání osoba, která se má zájem o kontakt s dítětem
- Konzultuje dle potřeby proběhnuté kontakty s psychologem, upozorňuje na vzniklé problémy a iniciuje jejich řešení
- Pokud je potřeba, iniciuje změnu v pravidlech, formě asistovaného kontaktu nebo v dalších důležitých podmínkách nutných k zajištění bezpečí a hladkého průběhu služby
- Pokud má za to, že není v zájmu dítěte se setkávat s osobou, která má zájem o kontakt, iniciuje jednání s psychologem a sociálním pracovníkem OSPOD, případně navrhne vyšetření dítěte psychologem a vytvoření změny formy kontaktů či zastavení kontaktů vždy s ohledem na zájem dítěte

Zástupnost

Klíčový pracovník může být v případě nepřítomnosti zastoupen psychologem, nebo jiným sociálním pracovníkem pověřeným vedením, pokud s tím souhlasí uživatelé služby. Pokud se v rámci služby realizují setkání dítěte s osobou, která má zájem o kontakt, souhlas se vyžádá vždy před tímto setkáním.

Psycholog může být zastoupen v krizových situacích jiným psychologem.

Vzájemná komunikace

Pracovníci si průběžně sdělují aktuální informace související s poskytováním služby AK v rámci vzájemných intervizí vždy po uskutečněném setkání dítěte s osobou, která má zájem o kontakt (v případě, že probíhají osobní setkání) nebo podle potřeby.

Praktikanti, studenti

Není možné, aby praktikanti nebo studenti byli přítomni při asistovaných setkáních. Mohou být pouze informováni pověřeným pracovníkem o tom, jak je služba AK zajišťována.

PRŮBĚH PRÁCE S UŽIVATELI SLUŽBY

Práce s uživateli služby probíhá v jednotlivých klíčových fázích (ve 4. bodě s názvem Poskytování služby se jednotlivé činnosti mohou lišit podle charakteru uzavřené Dohody):

1. Situace při prvním kontaktu

2. Jednání se zájemcem o službu

- Orientační schůzky se zájemci o službu
- Orientační schůzky s OSPOD

3. Uzavření Dohody o službě Asistovaný kontakt

4. Poskytování služby

- Přípravná fáze - Přípravné schůzky s pěstounskou rodinou
 - Přípravné schůzky s osobou, která má zájem o kontakt
 - Schůzky uživatelů služby s psychologem
 - Společné setkání uživatelů s klíčovým pracovníkem a OSPOD
- Fáze realizace písemného kontaktu
- Fáze realizace osobních setkání dítěte s osobou, která má zájem o kontakt
 - Asistované setkání dítěte s osobou, která má zájem o kontakt
 - Průběžné schůzky s jednotlivými uživateli služby
 - Ošetření po proběhnutém setkání

MOŽNÉ SITUACE PŘI PRVNÍM KONTAKTOVÁNÍ POSKYTOVATELE

Zájemci o službu AK přicházející k poskytovateli se mohou nacházet v různých situacích. Zde uvádíme tři základní a jejich další možný průběh:

1. Jakákoliv forma kontaktu v současné době není realizována ani není nastavena, je třeba ji nastavit

Možný průběh: Zájemce o nastavení kontaktu (např. pěstoun) navrhne způsob jeho realizace. Po podepsání formuláře Souhlas se zpracováním osobních údajů následuje jednání klíčového pracovníka se sociálním pracovníkem OSPOD a jednání se zájemci o službu. Zvažuje se, zda je vhodná účast poskytovatele, či nikoliv.

Pokud je rozhodnuto, že účast poskytovatele je vhodná, uskutečňují se orientační schůzky se zájemci o službu. Výsledkem je uzavření Dohody. V rámci ní se důkladně zvažuje vhodná forma kontaktu a další podmínky. Konečným řešením pro realizaci služby AK může být písemná forma kontaktu, příprava všech na formu osobních setkání a po něm následující pravidelná osobní setkání, případně příprava všech na formu osobních setkání s následnou kombinací osobních setkání s písemnou formou.

2. Kontakt v současné době probíhá, je nastaven, ale je problematický

Zájemce nechce řešit kontakt soudně, ale má zájem o účast nestranného odborníka.

Možný průběh: Zájemce navrhuje možné řešení, sociální pracovník OSPOD to zváží, případně navrhne řešení další. Výsledkem může být Dohoda za účasti poskytovatele. Po jejím uzavření se důkladně zvažuje vhodná forma asistovaného kontaktu. Výsledkem může být např. dočasná změna formy asistovaného kontaktu (např. z osobní na písemnou), dokud nebudou nastaveny nové podmínky služby tak, aby probíhal bezpečně a bez problémů. Jiným výsledkem může být např. realizace osobních setkávání bez změny formy kontaktu, ale za nově nastavených podmínek za přítomnosti třetí strany, poskytovatele služby.

3. Je soudně upravený styk s asistencí poskytovatele AK

Možný postup: Poskytovatel se řídí soudní úpravou styku, pokud nezjistí závažné okolnosti, které by naznačovaly, že kontakt není v zájmu dítěte (např. psychologickým vyšetřením dítěte). Jedná se sociálním pracovníkem OSPOD o vhodných podmínkách AK. Dále si promluví s pěstounskou rodinou, osobou, která má zájem o kontakt s dítětem a s dítětem podle věku a úrovně jeho rozumové vyspělosti. Výsledkem je Dohoda s poskytovatelem.

V případě, že poskytovatel zjistí závažné okolnosti naznačující, že kontakt není v zájmu dítěte, opatří si důkazní materiály (např. psychologický posudek dítěte, psychiatrický posudek osoby, která se má dle rozsudku setkávat s dítětem, nebo jiný znalecký posudek) a domáhá se soudu, aby byl rozsudek soudu znovu přezkoumán s ohledem na zájem dítěte. Výsledkem může být například soudem upravená forma styku, jiná frekvence osobního styku, omezení styku.

JEDNÁNÍ SE ZÁJEMCEM O SLUŽBU

- V případě, že je po prvním zkontaktování poskytovatele služby uvažováno o navázání spolupráce v rámci služby AK, jsou domluveny termíny orientačních schůzek zájemce se sociálním pracovníkem pověřeným vedením k roli klíčového pracovníka.

- Na orientačních schůzkách se zájemcem o službu je klíčovým pracovníkem představena činnost poskytovatele, popsána služba AK, vysvětlen její možný průběh a je zdůrazněna podmínka spolupráce s OSPOD. Zájemce je srozuměn s tím, jak ho služba zatíží z hlediska času a seznámí se s pravidly služby.
- Klíčový pracovník se vždy snaží o zapojení všech důležitých osob do služby AK tak, aby to bylo v zájmu dítěte, nezáleží na tom, zda jako první požádá o službu pěstounská rodina, osoba, která má zájem o kontakt nebo samotné dítě.
- Pokud zájem spolupracovat v rámci služby AK trvá, všichni zájemci podepisují Souhlas se zpracováním osobních údajů (viz příloha č. 2). Poté si klíčový pracovník zjišťuje důležité informace pro zahájení služby AK.
- Zjišťují se odpovědi uživatelů například na otázky: Co očekává zájemce od spolupráce v rámci služby? Co považuje za hlavní problém? Jaká je jeho představa o realizaci služby? Jakou jinou službu již využívá a s jakými dalšími odborníky spolupracuje?
- V případě více zájemců o službu je potřeba uskutečnit orientační schůzky zvlášť s pěstounskou rodinou a zvlášť s osobou, která má zájem o kontakt s dítětem.
- Orientačních schůzek je možné uskutečnit více, pokud je třeba. Je však nutné, aby proběhla s každým zájemcem minimálně jedna a byly tak probrány všechny důležité skutečnosti pro zahájení poskytování služby AK.
- Na závěr orientačních schůzek je rozhodnuto, zda zájemci uzavřou Dohodu.

ORIENTAČNÍ SCHŮZKY SE ZÁJEMCEM O SLUŽBU – PĚSTOUNSKOU RODINOU

- Klíčový pracovník je seznámen s rodinnou situací a důvody žádosti o poskytování služby.
- V rámci orientačních schůzek s pěstouny se zjišťují odpovědi na otázky: Jak se o minulosti dítěte v pěstounské rodině mluví? Jaký vztah má dítě k osobě, se kterou by měl být navázán kontakt? Vyjádřilo dítě zájem o setkání s touto osobou? Jak daleko je pěstounská rodina v domlouvání kontaktů dítěte s touto osobou? Proběhl již nějaký kontakt, a pokud ano, jakou formou?
- S dítětem si promlouvá buď pěstoun, nebo i klíčový pracovník. Záleží na zvážení situace a domluvě mezi pěstounem a klíčovým pracovníkem, věku a rozumové vyspělosti dítěte. Pokud s dítětem promlouvá pouze pěstoun, opírá se o podporu klíčového pracovníka, s kterým situaci konzultuje. Dítěti je umožněno se vyjádřit a vyslechnout ho i bez přítomnosti pěstounů, jestliže si to přeje.

ORIENTAČNÍ SCHŮZKY SE ZÁJEMCEM O SLUŽBU – S OSOBOU, KTERÁ MÁ ZÁJEM O KONTAKT S DÍTĚTEM

- Klíčový pracovník je seznámen se situací osoby, která má zájem o kontakt.
- Kromě výše zmíněných otázek se zjišťují se ještě odpovědi například na tyto otázky: Jaký vztah má osoba, která má zájem o kontakt, k dítěti? Po jak dlouhou dobu osoba, která má zájem o kontakt, nebyla s dítětem v kontaktu? Proběhl v minulosti již nějaký kontakt? A pokud ano, jakou formou? Co by mohlo být pro ně cílem kontaktů?

ORIENTAČNÍ SCHŮZKY S OSPOD

- Pracovník kontaktuje sociálního pracovníka OSPOD, který vede spis dítěte a sociálního pracovníka OSPOD, který vede spis osoby, která má zájem o kontakt s dítětem.
- Zjišťuje právní překážky kontaktu, a zda je v zájmu dítěte. Dále zjišťuje informace potřebné k zajištění služby, informace o sociální situaci této osoby, její zájem o kontakt s dítětem, rizikové faktory, jako např. závislosti na návykových látkách, jiné závislosti, nespolehlivost apod. Se sociálním pracovníkem OSPOD zvažuje vhodnost různých druhů kontaktu, možnosti osob, které mají zájem o kontakt s dítětem jej realizovat.

MOŽNÉ ZÁVĚRY Z JEDNÁNÍ SE ZÁJEMCI O SLUŽBU A OSPOD

1. Zakázka odpovídá povaze poskytované služby, ale ne všichni zájemci jsou skutečně motivovaní. V takovém případě je nutné nejprve pracovat na motivaci zájemců.
2. Zakázka odpovídá povaze poskytované služby a zájemci chtějí spolupráci navázat. Je proto se všemi uzavřena Dohoda (viz následující kapitola Uzavření Dohody o službě Asistovaný kontakt).
3. Zjistí se, že kontakt není v zájmu dítěte (např. styk s osobou, která má zájem o kontakt s dítětem, je soudně zakázán). Není tedy Dohoda uzavřena.
4. Zakázka neodpovídá povaze poskytované služby. Je doporučena zájemci jiná organizace, která službu, o kterou osoba žádá, nabízí. Případně je přímo domluvená schůzka zájemcům s pracovníky této organizace.

Ve všech případech, kdy není služba z jakýchkoliv důvodů poskytována, jsou doporučeny jiné služby poskytovatele nebo jiná organizace.

UZAVŘENÍ DOHODY O SLUŽBĚ ASISTOVANÝ KONTAKT

- Uzavřením Dohody o službě Asistovaný kontakt se zahajuje poskytování služby Asistovaný kontakt a uživatelé jí dávají souhlas s respektováním pravidel a podmínek služby.
- Dohoda se uzavírá se zájemcem o tuto službu. V případě, že se do služby AK zapojí další osoby, uzavírá se Dohoda nová, kterou svým podpisem stvrzují i tyto další osoby.
- Dohoda obsahuje identifikaci stran Dohody a klíčového pracovníka. Vymezuje rozsah poskytování služby AK, osobní zakázku, možnosti vypovězení Dohody a upravuje práva a povinnosti stran, individuální podmínky služby. Těmi jsou forma kontaktů, jejich četnost, dále místo realizace služby a další, se kterými svým podpisem uživatelé služby stvrzují svůj souhlas. (více viz příloha č. 1 Dohoda o službě Asistovaný kontakt; kapitola Nastavení individuálních podmínek služby)
- Děti jsou poskytnuty všechny příslušné informace formou přizpůsobenou jeho věku a schopnostem. Dítě je vyslechnuto, je mu umožněno se vyjadřovat k věcem, které se ho dotýkají, a je brán ohled na jeho názor při uzavírání Dohody. Je s ním jednáno vhodným způsobem a k jeho názoru se přihlíží s ohledem na jeho věk a rozumovou vyspělost.
- Dohoda může sloužit také pouze k nastavení podmínek služby AK v případě, kdy samotná setkání nejsou facilitovaná klíčovým pracovníkem a pěstounská rodina je domlouvá s osobou, která se setkává nebo má zájem se setkávat s dítětem sama, případně průběh setkání konzultuje s klíčovým pracovníkem nebo psychologem.
- V případě realizace osobního setkání podle soudního nařízení o úpravě styku, Dohoda nemusí být nutně uzavřena. Je však vždy na zvážení klíčového pracovníka, zda je užitečné přesto tuto Dohodu uzavřít, vzhledem k tomu, že to může zvýšit odpovědnost uživatelů služby.

Co je součástí Dohody

- Dodatky Dohody
- Souhlas se zpracováním osobních údajů (viz příloha č. 2)
- Převzetí odpovědnosti za dítě (viz příloha č. 4)
- Prohlášení o zachování mlčenlivosti (viz příloha č. 3)

Příklad situace

Dohoda v tomto případě slouží pouze k nastavení podmínek a pravidelných termínů.

O setkávání s dítětem (13 let) projeví zájem matka. Dříve probíhala setkávání spontánně asi jednou za půl roku, koordinovala si je pěstounská rodina sama. Naposledy kontakt proběhl asi před dvěma lety, poté se matka odmlčela kvůli osobním problémům.

Proběhne první schůzka matky s klíčovým pracovníkem, jednání se zájemcem o službu, podepsání Souhlasu se zpracováním osobních údajů matkou. Zakázkou matky jsou pravidelná setkání s dítětem.

Klíčový pracovník se spojí s příslušným OSPOD. Ve spolupráci s OSPOD jsou pěstouni zkontaktovaní a jsou s nimi uskutečněny orientační schůzky, dále podepisují Souhlas se zpracováním osobních údajů. Je mapována situace pěstounské rodiny, a zda je kontakt v zájmu dítěte. Klíčový pracovník se od pěstounů dovídá, že matka sice žije na hranici životního minima, ale pěstouni z minulých zkušeností ví, že matka je ochotna se domluvit a dodržet termíny. Domnívají se, že není třeba domlouvat setkání za přítomnosti třetí strany. Jejich zakázkou je pouze domluvit první kontakt a nastavit podmínky. Rádi by také měli možnost svou situaci průběžně konzultovat s odborníkem.

S dítětem je samostatně hovořeno, jsou mu vysvětleny všechny jeho nejasnosti a vyslechnut jeho názor. Klíčový pracovník zjišťuje, že vztah mezi dítětem a matkou již byl v minulosti navázán a zdá se, že byl na celkem dobré úrovni. Dítě vyjádří zájem o setkávání s matkou. Je podepsána Dohoda se zájemci o službu.

Je provedeno psychologické vyšetření dítěte i matky. Pěstouni mají také možnost si pohovořit s psychologem. Psycholog neshledá žádné důvody, které by naznačovaly, že není kontakt v zájmu dítěte. OSPOD na společné schůzce s klíčovým pracovníkem potvrdí, že je v zájmu dítěte realizovat setkání dítěte s matkou. Jsou naplánovány individuální přípravné schůzky klíčového pracovníka zvlášť s pěstouny a zvlášť s matkou, zvlášť s dítětem. Těchto schůzek se uskuteční tolik, kolik je potřeba, aby se všichni dostatečně připravili na setkání. Matce je navrženo, aby zkusila nejdříve navázat s dítětem kontakt prostřednictvím dopisu. Matka dítěti pošle dopis, kde vyjádří zájem ho zase vidět. Dítě na tento dopis odpovídá, že by se s ní chtělo setkat. Poté si ještě několikrát vzájemně vymění pohled. Po navázání písemného kontaktu jsou klíčovým pracovníkem domlouvány individuální podmínky služby a určí se přijatelný termín setkání a jeho frekvence. Pěstouni se s klíčovým pracovníkem dohodnou, že budou pravidelně konzultovat průběh setkání a případně klíčového pracovníka požádají o domluvení termínů s matkou. Matce je také nabídnuta možnost konzultací s klíčovým pracovníkem. Vše se zapíše do Dodatků Dohody, které jsou podepsány všemi smluvními stranami.

Na základě ní jsou stanoveny podmínky služby AK a realizována osobní setkání bez asistence odborníka. Pěstouni pak průběžně konzultují jejich průběh s klíčovým pracovníkem. V případě potřeby se podmínky ve spolupráci se všemi uživateli a OSPOD upravují, nebo je změněna forma kontaktů, jejich frekvence apod.

POSKYTOVÁNÍ SLUŽBY

Poskytování služby zahrnuje **přípravnou fázi**, které je nutné věnovat dostatečnou pozornost. V rámci ní klíčový pracovník připravuje všechny uživatele na službu AK (Ize i v případě, že není zatím zvažováno osobní setkání dítěte s osobou, která má zájem o kontakt, ale je potřebné řešit problematiku kontaktů do budoucna obecně a třeba pomoci pěstounům podporovat dítě v pochopení a přijetí své minulosti).

Dále poskytování služby může zahrnovat **fázi realizace písemného kontaktu** a **fázi realizace asistovaných setkávání** dítěte s osobou, která má zájem o kontakt.

PŘÍPRAVNÁ FÁZE

- V této fázi jsou realizovány přípravné schůzky jednotlivých uživatelů (zvláště pěstounské rodiny a zvláště osoby, která má zájem o kontakt) s klíčovým pracovníkem, schůzky s psychologem a společné setkání uživatelů s klíčovým pracovníkem a OSPOD. V rámci přípravné fáze se upřesňují zakázky jednotlivých uživatelů, zjišťují se podrobnější informace důležité pro službu a nastavují individuální podmínky poskytování služby. Délka přípravné fáze je vždy individuální a přizpůsobená potřebám uživatelů a především dítěti.
- Klíčový pracovník věnuje dostatečný čas podrobnému vysvětlení všech potřebných informací o průběhu poskytování služby, odpovídá na dotazy uživatelům. Věnuje velkou pozornost objasnění a pochopení pravidel služby uživatelům a připravuje je na různé situace, které mohou nastat. Ti tak mají možnost konzultovat případné obavy, názory a očekávání před možným uskutečněním setkání dítěte s osobou, která má zájem o kontakt.
- Uživatelé si díky přípravným schůzkám přirozenou cestou a rychleji přivykají na prostředí, v kterém se mohou v budoucnu odehrávat setkání dítěte s osobou, která má zájem o kontakt a lépe poznají klíčového pracovníka, který si tak získá jejich důvěru.

Přípravné schůzky s pěstounskou rodinou

- Následující činnosti se mohou v průběhu přípravné fáze různě prolínat v čase a jsou vždy přizpůsobené konkrétní situaci dítěte a pěstounské rodině.
- Klíčový pracovník se zaměřuje především na to, aby **pěstouni pochopili a přijali důležitost minulosti pro dítě, uznali význam původní rodiny v jeho životě a zvnitřnili si ho**. Toto by mělo být základní podmínkou pro realizaci osobního setkání dítěte s osobou, která má zájem o kontakt!
- Zjišťuje se, **jaký je vztah** mezi dítětem a osobou, která má zájem o kontakt, jakým způsobem se v pěstounské rodině mluví o minulosti dítěte a jaká je v pěstounské rodině atmosféra v souvislosti s touto osobou.
- Jsou probrána **očekávání, obavy, představy a přání** pěstounů. Pracovníci pěstounům pomohou vidět situaci z druhé strany, z pohledu osoby, která má zájem o kontakt. Pěstounům je nabídnut prostor pro zpracování jejich pocitů. Je oceněna jejich odvaha do kontaktů jít.
- Zjišťuje se, **zda je kontakt v zájmu dítěte**. Zájem dítěte je naplňování jeho psychických potřeb. V prvé řadě je do zjišťování zájmu dítěte zapojen ten, kdo nejlépe rozumí dítěti (tedy je mu nejbližší, dobře ho zná, je s ním v každodenním kontaktu apod.) Zájem dítěte je posuzován vždy pečlivě a individuálně **týmem** složeným ze samotných pěstounů, psychologa, který provádí vyšetření dítěte v rámci služby, klíčového pracovníka, sociálního pracovníka OSPOD, u kterého je momentálně veden spis dítěte (a pokud je to možné sociálního pracovníka, u kterého byl veden spis dítěte před tím, než bylo dítě svěřeno do náhradní

rodinné péče). Jestliže je to možné, tak i pracovníka, který zná osobu, jenž má zájem o kontakt, a jeho aktuální situaci. V případě potřeby se zjišťují informace od dalších subjektů, se kterými je dítě v kontaktu (např. ve školce, škole, v zájmových kroužcích apod.; lze tak zjišťovat, jak se dítě projevuje, zda mluví o rodičích a jak). Je důležité vyjádření dítěte a jeho potřeb, což je především se stoupajícím věkem potřeba respektovat. Jeho názor zjišťují pěstouni a pracovník, ke kterému má dítě důvěru. Konečné rozhodnutí je na sociálním pracovníkovi OSPOD.

- V návaznosti na rozhodnutí o tom, zda je kontakt v zájmu dítěte, se postupně ujasňuje, co je cílem služby AK.
- Zjišťuje se, s jakými dalšími odborníky pěstounská rodina již spolupracuje. Je vhodné případně propojit zajistit návaznost poskytovaných služeb.
- Příprava dítěte může probíhat na společných schůzkách klíčového pracovníka s pěstounskou rodinou, nebo individuálně na setkáních klíčového pracovníka s dítětem. Vždy záleží na domluvě s pěstouny, na věku dítěte a jeho rozumové vyspělosti, zvážení jeho situace a jeho potřeb klíčovým pracovníkem. V případě, že není hovořeno zvlášť s dítětem, je potřeba, aby byli **pěstouni klíčovým pracovníkem vedeni** k tomu, aby vhodným způsobem dítě na službu připravovali. Příprava dítěte by měla být dlouhodobějšího charakteru (trvat by měla individuálně dlouhou dobu např. podle toho, jak dlouho se dítě s osobou, která má zájem o kontakt, nevidělo, zda již byl navázán vztah dříve a jaký tento vztah je apod.). Dítě by mělo být připravováno pomocí **opakovaných rozhovorů** (pouze v jednom rozhovoru hrozí zahlcení informacemi a dítě není schopno hned formulovat všechny otázky a popsat např. svá očekávání.) Přípravu dítěte zajišťují především pěstouni, kteří se mohou o jejím způsobu radit s klíčovým pracovníkem. Potom záleží na dohodě, zda je vhodné, aby **do přípravy dítěte vstoupil klíčový pracovník nebo i psycholog**. Jestliže je mezi ním a dítětem již dobrý vztah a dítě mu důvěřuje, je přínosné, pokud se do jeho přípravy zapojí. Všeobecně platí, že pokud jsou dobře připraveni pěstouni a přijímají možnost setkání dítěte s osobou, která má zájem o kontakt, a potřebu dítěte být v kontaktu např. se svou původní rodinou, zvnitřněnou, dítě to vycítí a pak samo snadněji přijímá situaci a cítí se na setkání bezpečně. Jestliže si pěstouni nejsou svou rolí v rámci setkání jistí, pomáhá jim s přípravou dítěte klíčový pracovník.
- I při přípravě dítěte se mohou využít různé **metody**, jako např. kniha života, příběhy rodin (viz kap. Některé nástroje, které lze použít při asistovaném setkání). Dítě má pak možnost zažít a pochopit, že je součástí své rodiny a má v ní své místo. Sestavuje si svůj **životní příběh** a může vidět, že události v jeho životě na sebe nějakým způsobem logicky navazují a může vnímat kontinuitu svého života. To mu usnadní pochopení a **ujasnění toho, co již bylo, co se odehrává teď a co s největší pravděpodobností bude dál**. Ujasnění těchto tří otázek mu pomůže se lépe orientovat ve svém životě a přijmout případně plánované setkání např. s původní rodinou. Pokud je situace velmi složitá, je dobré **zapojit psychologa**, který dítěti může pomoci ji pochopit a může pěstounům doporučit způsob, jak s dítětem dál o jeho minulosti mluvit.

- **Co vše by mělo být s dítětem probráno před** tím, než se uskuteční osobní setkání dítěte s osobou, která má zájem o kontakt: Dítě by mělo vědět, že má možnost, dokonce i před samotným osobním setkáním, toto setkání ukončit nebo ze setkání odejít. Pokud nebude chtít, nemusí za každou cenu komunikovat, nemusí dělat věci, které si nepřeje a sdělovat o sobě informace, které nechce. Pokud osobou, která má zájem o kontakt, je rodič dítěte, mělo by v nejobecnějším smyslu zaznít: „Jsou to tvoji rodiče, kteří se o tebe *nemohli a nemohou* starat - a rodiče se mají navštěvovat.“ Dítě má dále do jisté míry právo ovlivnit, kdo se bude setkání účastnit a také, jak dlouho bude setkání probíhat atd. Dítěti je poskytnut prostor na to, aby se zeptalo na všechno, co ho zajímá. Vyjasňuje si očekávání, a je mu alespoň orientačně sděleno, co ho na osobním setkání čeká. Také je dítě s dostatečným předstihem seznámeno, kdy se uskuteční osobní setkání, vždy s ohledem na jeho vnímání času (např. vyspí se ještě tolikrát, až začnou prázdniny apod.) Všechny informace se dítěti poskytují výběrově s ohledem na jeho věk a rozumovou vyspělost. Zároveň samotné setkání dítěti není podáváno jako výjimečná událost, která by ho mohla více stresovat a mohla by výrazně omezit běžný život pěstounské rodiny. Vždy je důležité, aby chod rodiny nebyl kontakty velmi omezen, především v obdobích, jako jsou např. narozeniny, Vánoce a další, které mají velký význam a kdy je důležité, aby byla rodina pohromadě. Stejně tak by kontakty neměly narušit běžný život dítěte, ale naopak by se měly do něj zařadit jako přirozené události.
- Pěstouni jsou vedeni k tomu, aby při běžných činnostech a událostech **podporovali vztah dítěte s osobou**, která má zájem o kontakt (především, pokud tou osobou je některý z rodičů dítěte, nebo i jiný příbuzný). Je důležité, aby se pěstouni k minulosti dítěte stavěli otevřeně a aby dítě vědělo, že toto téma není v žádném případě tabu. Můžou například připomenout dítěti, že by mohl poslat rodičům pohled z výletu; nebo v situaci, kdy dítě kreslí obrázek, se ho zeptat, zda chce nakreslit jeden i pro rodiče; při čtení pohádek připomenout, že tuto dítěti četla kdysi babička apod. Pěstouni mohou dítěti pomoci pochopit, že není jediné, které vyrůstá v náhradní rodině a prožívá podobné události (například vyprávěním podobných příběhů o jiných dětech atd.). Příprava dítěte by měla také pomoci tlumit jeho přílišnou idealizaci osoby, která má zájem o kontakt s dítětem. Dítěti by mělo být vysvětleno, že i pro pěstouny to není jednoduchá situace a že souhlasí s kontakty proto, že mají dítě rádi. Dítě by mělo mít jasno v tom, že to pěstouni nedělají proto, že by se ho chtěli třeba zbavit.
- Pracovníci zjišťují, **co pěstounská rodina vnímá jako nejvíce ohrožující**, a pokud je zvažována forma osobních setkání, klíčový pracovník také zjišťuje, jak lze co nejlépe zajistit, aby se cítilo dítě i pěstouni bezpečně při plánovaných osobních setkání. Zaměřují se na práci s emocemi a na to, jak ji pěstouni mohou využít při podpoře dítěte.
- **Dítě je připraveno na kontakty, jestliže** (kromě výše uvedeného): ví, kdy a kde se setkání odehraje, pokud možno už se s tímto místem seznámilo. Dále ví, co se bude na setkání dít (vše podle svých možností), ví co je cílem kontaktů. Je totiž možné, že budou setkání např. s rodiči realizována proto, že ho mají rádi, chtějí mu být jen nablízku a vědět, že se má dobře, ale dítě dál zůstane u pěstounů, nebo se setkání mohou odehrávat vždy jen na krátkou dobu před tím, než se k rodičům zase vrátí zpět a bude u nich zase bydlet. Dítě rozumí své situaci (podle svých možností). Dítě zná osoby, které budou u kontaktu, a má k nim důvěru.

- **Pěstouni jsou připraveni na kontakty, jestliže** (kromě výše uvedeného): jsou vnitřně přesvědčeni o potřebě dítěte znát svou minulost a mít kontakty s osobami s ní spojenými, komunikují s dítětem otevřeně o jeho minulosti a s respektem, znají stanovený cíl služby a svou roli v něm. Dále dokážou reflektovat své pocity spojené s osobou, která má zájem o kontakt, a umí se svými pocity pracovat tak, aby je co nejméně přenášeli na dítě. Jsou vyjasněná očekávání, je stanovena konkrétní podoba případného kontaktu, pravidla a individuální podmínky v Dohodě.

Přípravné schůzky s osobou, která má zájem o kontakt s dítětem

- Klíčový pracovník se zaměřuje na **pochopení situace dítěte** osobou, která má zájem o kontakt. Především na přijetí momentální situace a důležitosti své role v ní. Jestliže je osobou, která má zájem o kontakt, rodič dítěte, je základem pro pozdější realizaci asistovaných setkání s dítětem **přijetí faktu, že dítě je svěřeno do péče pěstounů**. (Měli by pochopit, že pěstouni jim jejich dítě neodcizili, nýbrž ho zachránili z ústavního prostředí. Nejsou to jejich nepřátelé, ale pomáhají jejich dítěti).
- Velmi důležitá je práce s motivací osoby, která má zájem o kontakt.
- Jsou probrána **očekávání, obavy, představy a přání osob**, které mají zájem o kontakt s dítětem. Klíčový pracovník jim pomůže vidět situaci z druhé strany, z pohledu ostatních účastníků, jak pěstounů, tak i samotného dítěte. Klíčový pracovník **koriguje případné nereálné představy a upozorňuje na přednostní zájem dítěte**. V některých případech je potřeba upozornit i na to, co není možné. Jsou znovu podrobně probrána pravidla služby. Osoba, která má zájem o kontakt, může být např. upozorněna i na to, že pokud bude mít setkání s dítětem jiný, než dohodnutý průběh, bude setkání ukončeno.
- Klíčový pracovník se **zaměřuje na to, co vnímá** osoba, která má zájem o kontakt, jako nejvíce **ohrožující** a snaží se zajistit, aby se tato osoba cítila na případných plánovaných osobních setkáních co nejvíce bezpečně. A naopak se také snaží **odhadnout možná rizika** (např. nespolehlivost přijít na setkání, nedostatek peněz na dopravu na místo setkání, apod.), která by mohla vzniknout při setkáních této osoby s dítětem a snaží se pracovat na jejich omezení. Může rizikové situace probrat s osobou, která má zájem o kontakt, případně navrhnout možná opatření při formulaci individuálních podmínek služby AK (např. domluvit jako individuální podmínku, že den před stanoveným setkáním zavolá, pomůže nastavit čas setkání tak, aby osoba, která má zájem o kontakt, měla v té době po výplatě sociálních dávek a neměla tak finanční obtíže s dopravením se na setkání apod.)
- Je důležité, aby si osoba, která má zájem se setkávat s dítětem, ujasnila, **co je cílem služby AK**. Může jí být např. navázání vztahu s dítětem po delší době, kdy s ním nebyla v kontaktu, upevňování vztahu pomocí udržování pravidelného asistovaného kontaktu, postupná změna asistovaných setkání na asistovaná předávání a poté na setkání bez asistence, nebo návrat dítěte do péče této osoby.

- **Osoba, která má zájem o kontakt, je připravena na osobní setkání, jestliže** (kromě výše uvedeného): je možné předpokládat, že její chování bude pro dítě bezpečné, to znamená, že není například pod vlivem návykových látek, v akutní psychóze, silně rozrušen apod. Dále tehdy, když chápe svou situaci a svou roli při kontaktech a svou roli v životě dítěte a tehdy, když přijímá to, že je dítě svěřeno do pěstounské péče. Má vyjasněná očekávání od služby AK (co je reálné a co není) a ujasněný její cíl. Ví, jak může pracovat se svými emocemi a kde může pro sebe najít podporu (např. doporučení jiných vhodných služeb). Je sepsána Dohoda.

Schůzky uživatelů s psychologem

- Psycholog provádí vstupní psychologické vyšetření dítěte, které zahrnuje zjištění jeho potřeb, úrovně rozumové a sociální vyspělosti dítěte.
- Dále provádí psychologické vyšetření osoby, která má zájem o kontakt s dítětem (zaměřuje se na motivaci osoby, na vztah mezi dítětem a touto osobou a na vyloučení osobnostní patologie)
- Pokud je to třeba, dítě chodí k psychologovi na terapii a ten posuzuje vliv kontaktů na dítě a dává potřebná doporučení k realizaci služby AK.
- Psycholog v případě potřeby zajišťuje další psychologické služby včetně psychoterapeutické péče v průběhu poskytování služby všem uživatelům.

Společná setkání uživatelů s klíčovým pracovníkem a OSPOD

- Je žádoucí, aby se před zahájením realizace služby AK (a především, pokud se zvažují osobní setkání dítěte s osobou, která má zájem o kontakt), měli možnost nejdříve navázat kontakt pěstouni s osobou, která má zájem o kontakt, za přítomnosti klíčového pracovníka, a tedy **bez přítomnosti dítěte**. Je-li to třeba, může být přítomen i sociální pracovník OSPOD (může v některých komplikovaných případech pomoci nastavení pevných hranic a podmínek kontaktů, působit ze své pozice autority, v jiných případech může ale naopak přítomnost více lidí dohodu znesnadňovat; také může pěstounům signalizovat smysl a potřebu kontaktů pro dítě). Sociální pracovník OSPOD schvaluje konečnou Dohodu.
- Cílem tohoto setkání je vzájemné seznámení uživatelů a domluvit se, jak bude vypadat poskytování služby AK a jaké budou individuální podmínky. Ty se uvádí do Dohody. Jsou vysvětleny poslední nejasnosti ohledně služby a zodpovězeny všechny otázky. Toto setkání může také pomoci eliminovat střety a možné neshody, které by mohly narušovat samotné osobní setkání dítěte s osobou, která má zájem o kontakt. Také může pomoci uživatelům vyjasnit si některá témata, případně odventilovat své negativní pocity.

- Toto setkání by mělo usnadnit pozdější komunikaci mezi pěstouny a osobou, která má zájem o kontakt, zmírnit napětí a rozpory mezi těmito stranami. Pěstouni mohou toto setkání také využít k seznámení druhé strany s tím, v jakém psychickém a mentálním stavu se děti nacházejí a jak s ním tedy komunikovat a jaká témata mohou být například citlivá. Také je mohou informovat u různých například zdravotních omezení dítěte, které mohou souviset s kontakty. Pro dítě je pak pozitivní zkušeností, pokud se podaří na osobním setkání docílit přirozenou a nenucenou komunikaci mezi pěstouny a osobou, která má zájem o kontakt.

FÁZE REALIZACE PÍSEMNÉHO KONTAKTU

- Písemným kontakt se uskutečňuje buď prostřednictvím pošty, nebo emailu.
- Je přínosné, pokud realizaci osobních setkání předchází fáze písemného kontaktu, obzvláště tehdy, pokud dítě s osobou, která má zájem o kontakt, po dlouhou dobu nebyli v kontaktu.
- V průběhu písemného kontaktu se uživatelé vždy domluví na pravidelných setkáních s klíčovým pracovníkem, případně také s psychologem a jejich průběh individuálně konzultují. Konkrétní podoba konzultací je součástí Dohody.
- Je také možné a přínosné písemným kontaktem doplňovat setkání osobní.

FÁZE REALIZACE ASISTOVANÝCH SETKÁNÍ

Asistované setkání dítěte s osobou, která má zájem o kontakt

- Příprava klíčového pracovníka na asistované setkání zahrnuje představu o tom, jaký bude program setkání. To klíčový pracovník domlouvá s uživateli na předchozích schůzkách, poskytuje jim prostor pro vlastní iniciativu a podporuje je v jejich aktivním přístupu k setkáním.
- Je velmi důležité, aby situace asistovaného setkání byla pro všechny co nejpřirozenější. Na začátku klíčový pracovník seznámí účastníky a napomáhá kontaktu tím, že vhodně zasahuje, předává slovo a vybízí jednotlivce ke společné aktivitě, která byla dohodnuta, nabízí nějaké společné téma hovoru. Snaží se o vytvoření a udržení přátelské atmosféry a zajištění bezpečí především dítěti.
- S malými dětmi může navazovat kontakt prostřednictvím různých her a hraček. Se staršími se může ptát na jeho zájmy, oblíbenou činnost, kamarády atd. Lze využít různé metody viz kapitola Některé nástroje, které lze použít při asistovaném setkání.

- Na konci setkání klíčový pracovník dá uživatelům prostor na zpětnou vazbu setkání (za přítomnosti dítěte pouze tehdy, pokud je to vhodné s ohledem na jeho věk a schopnosti). Klíčový pracovník se domluví s jednotlivými uživateli na průběžné schůzce, a tak jim je dána možnost s ním mluvit samostatně, kdy mohou vyjádřit své pocity, obavy, přání apod. (viz níže). Uživatelé by měli vědět, že mají oporu v klíčovém pracovníkovi, a jestliže to budou potřebovat, mohou kdykoliv zavolat a domluvit si s klíčovým pracovníkem schůzku.
- Jestliže asistovaná setkání probíhají dlouhou dobu bez problémů a účastníci dobře spolupracují, může se později přejít k asistovaným předáváním, kdy je klíčový pracovník přítomen pouze u předání dítěte osobě, která má zájem o kontakt, a pak je znovu přítomen při předání dítěte zpět pěstounům na konci setkání.

Průběžné schůzky s jednotlivými uživateli služby

- V průběhu mezi jednotlivými osobními setkáními klíčový pracovník uskutečňuje zvlášť individuální schůzku s osobou, která má zájem o kontakt s dítětem a zvlášť individuální schůzku s pěstouny. Tyto schůzky mohou probíhat jak v prostorách poskytovatele, tak v přirozeném prostředí uživatele, tedy u něj doma. Vše záleží na společné domluvě. Podle věku dítěte a úrovně jeho rozumové vyspělosti se mohou uskutečňovat i samostatné schůzky klíčového pracovníka s ním (pokud se konají zvlášť samostatné schůzky s dítětem, je forma těchto schůzek přizpůsobena vždy jeho věku a vyspělosti).
- Na schůzkách osoby, která má zájem o kontakt, s klíčovým pracovníkem se společně vrací k uplynulému setkání, hodnotí jeho průběh, navrhují program dalších setkání. Osoba, která má zájem o kontakt s dítětem, má tak možnost ventilovat své emoce, mluvit nahlas o svých obavách apod. Klíčový pracovník jí pomáhá zpracovat své pocity vyplavené v průběhu setkání a poskytuje jí podporu.
- V průběhu osobních setkání dítěte s osobou, která má zájem o kontakt, i na schůzkách mezi osobními setkáními klíčový pracovník zjišťuje a sleduje, **jak dítě setkání prožívá**. K tomu jsou vhodné návštěvy klíčového pracovníka přímo v pěstounské rodině. Klíčový pracovník s pěstouny hodnotí průběh setkání, reakci dítěte a způsob, jak pěstouni s dítětem pracují. **Vede pěstouny k podpoře dítěte** jak při setkání dítěte s osobou, která má zájem o kontakt, tak i mezi jednotlivými setkáními a dává pěstounům doporučení, jak je možné s dítětem ještě pracovat. (Například může vyrobit pro rodiče dárek, donést jim svou nedávno pořízenou fotku, poslat jim pozdrav z tábora či z výletu apod.) Důležité je, aby se o těchto setkáních v pěstounské rodině **hovořilo a přistupovalo k nim pozitivně**. Dítě se tak může na setkání lépe připravit a těšit. Klíčový pracovník, pokud je to vhodné, může s dítětem individuálně pracovat a podporovat ho tak v kontaktech.
- V případě, že setkání již probíhají dlouhou dobu bez problémů a klíčový pracovník je v pravidelném kontaktu s uživateli, je možné, aby proběhla konzultace mezi setkáními **telefonicky**.

Ošetření po proběhnutém setkání

- Po každém realizovaném osobním setkání dítěte s osobou, která má zájem o kontakt, je potřeba provést ošetření všech přítomných, především dítěte, ale také pěstounské rodiny a osoby, která má zájem o kontakt. Protože situace dítěte žijícího odděleně od své původní rodiny je nepřírozená, vyplavují se často nečekané pocity, někdy bezprostředně po setkání, jindy až s odstupem.
- U dětí často dochází k idealizaci a ke vzniku pocitů, které jim potom komplikují vztah s pěstouny. Psycholog může pomoci dítěti tyto pocity identifikovat a zpracovat. Často je vhodné doplnit psychologickou péčí o dítě i společnou prací s pěstounskou rodinou. U náhradních rodičů se díky setkáním dostává do popředí jejich náhradní rodičovství, zvýrazní se to, co pěstouni někdy vytěsňují (např. fakt, že jejich rodičovství není biologické). V případě, kdy se dítě v rámci služby setkává se svými rodiči, je možné rodičům pomoci při zpracovávání pocitů, a tím tak zabránit zoufalým krokům, které náhradní rodinu poškozují a ohrožují.
- **Ošetření bezprostředně po setkání:** Klíčový pracovník nebo psycholog zjišťuje úroveň psychického komfortu zúčastněných, zejména dítěte hned po skončení setkání. Podle potřeby se uskuteční následný rozhovor s uživatelem, případně poskytne další potřebnou péči.
- **Ošetření s časovým odstupem:** Klíčový pracovník zjišťuje s časovým odstupem, nejčastěji jednodenním, potřeby dítěte a dalších uživatelů po proběhnutém setkání. Ošetření s časovým odstupem je možné realizovat v rámci průběžných schůzek. V případě potřeby domluví schůzku s psychologem.

Příklady situací

1. Příklad

Jako první o pomoc při kontaktech s matkou dítěte požádá poskytovatele pěstoun. Dítě (9 let) nebylo v kontaktu s matkou asi půl roku, předtím se s ní setkávalo jen nepravidelně, často podle toho, zda měla matka dostatek financí na to, aby se mohla dopravit k dítěti. Tato setkání probíhala u pěstounů doma, v tom však pěstouni nadále nechtějí pokračovat, a přejí si setkání realizovat na neutrální půdě. Pěstouni si poslední dobou všimli, že dítě se častěji na maminku ptá, přestože nejsou nyní v kontaktu. Po vyjasnění zakázky a objasnění potřebných informací v souvislosti se službou, je podepsán Souhlas se zpracováním osobních údajů, pěstouni tak souhlasí, mimo jiné, také s tím, že bude poskytovatel spolupracovat s příslušným sociálním pracovníkem OSPOD. Pěstoun požádá klíčového pracovníka, aby zjistil informace o matce dítěte a zda má o kontakt s ním zájem.

Klíčový pracovník kontaktuje sociálního pracovníka OSPOD a zjišťuje potřebné informace. Dozví se, že matka dítěte má zájem se s ním setkat. Sociální pracovník OSPOD doporučí proto matce, aby se zkontaktovala s klíčovým pracovníkem. Matka jedná podle doporučení sociálního pracovníka OSPOD a domluví si s klíčovým pracovníkem schůzku (na ní se proberou všechny důležité momenty, které jsou popsány v kapitole Jednání se zájemcem o službu). Těchto setkání se uskuteční hned několik, aby

matka všemu dobře rozuměla a byly zodpovězeny všechny položené dotazy a vyjasněna očekávání, atd. Poté se uzavře Dohoda. Smluvními stranami jsou pěstouni, matka a klíčový pracovník. Tuto Dohodu schvaluje sociální pracovník OSPOD. Po uzavření Dohody je provedeno vstupní psychologické vyšetření dítěte a matky. Psycholog si taktéž promluví s pěstouny a předává potřebné informace a doporučení klíčovému pracovníkovi. Psycholog zatím nezjistí žádný důvod, proč by nemělo být osobní setkání realizováno, zájem dítěte je však ještě posuzován v týmu odborníků (popsaných v kapitole Přípravná fáze a podkapitole Přípravné schůzky s pěstounskou rodinou) a je zvažována forma kontaktu, frekvence a další podmínky služby. Postupně jsou všichni připravováni na kontakt. Vše má svůj čas, a proto se k uskutečnění osobního setkání dítěte s matkou přistoupí až ve chvíli, kdy jsou všichni připraveni.

2. Příklad

Jako první o službu Asistovaný kontakt vyjádří zájem rodič dítěte (dítěti je 6 let), tedy osoba, která má zájem o kontakt s dítětem. Následuje postup popsáný v kapitole Jednání se zájemcem o službu. Rodič podepisuje Souhlas se zpracováním osobních údajů. Poté klíčový pracovník kontaktuje OSPOD, u kterého je veden spis rodiče, ten pak zjišťuje informace o pěstounské rodině a o dítěti od dalšího sociálního pracovníka OSPOD, u kterého je v současné době veden spis dítěte. Ten se zkontaktuje s pěstounskou rodinou. Potom se vyjádří k možnému kontaktu. Má za to, že je v zájmu dítěte být s rodičem v kontaktu, ale pěstouni nejsou kontaktům nakloněni a mají z jeho průběhu různé obavy, především z nevhodného chování rodiče, které v minulosti zažili. Sociální pracovník doporučí pěstounům obrátit se na poskytovatele služby AK, ti tak učiní a proběhne jednání se zájemcem o službu. Jako výsledek se uzavírá Dohoda o službě Asistovaný kontakt mezi klíčovým pracovníkem, rodičem dítěte a pěstouny. Začíná přípravná fáze, jejíž podoba a délka je přímo šitá na míru konkrétní situaci dítěte, pěstounské rodiny a rodiči. Klíčový pracovník se od pěstounů dovídá, že v minulosti kontakt proběhl asi třikrát, ale nekoordinovaně, bez přítomnosti a pomoci třetí strany a dítě se jich bálo. Rodiče dítěti říkali, že si ho stejně vezmou zpět a slibovali další věci, které opakovaně nesplnili.

Psycholog provede vstupní psychologické vyšetření rodiče a dítěte a předává informace klíčovému pracovníkovi. Ten společně s týmem (jak je popsáno v kapitole Přípravná fáze a podkapitole Přípravné schůzky s pěstounskou rodinou) zvažuje, zda nové informace zjištěné vyšetřením potvrzují, že kontakt dítěte s rodičem je v zájmu dítěte. V týmu se rozhodne, že v současné době není osobní setkání v zájmu dítěte, dítě má z osobního setkání obavy, proto je dohodnuta písemná forma kontaktu. Nová forma kontaktu a individuální podmínky se stanoví v Dodatcích Dohody a určí se také doba platnosti Dohody na dobu určitou půl roku. Dodatky Dohody podepíší pěstouni, rodič dítěte a poskytovatel.

V průběhu půl roku realizování písemné formy kontaktu dítěte s rodičem je klíčovým pracovníkem služba monitorována, pěstounská rodina i rodič konzultují její průběh s klíčovým pracovníkem. Dítě na dopisy od rodiče reaguje kladně, posílá rodiči různé obrázky, které pro něj namalovalo a několik svých fotek. S pěstouny je stále pracováno na podpoře dítěte v těchto kontaktech. Na konci platnosti Dohody je realizování služby zhodnoceno, a po dohodě se sociálním pracovníkem OSPOD se podepisují další Dodatky Dohody (kde je stanovena opět písemná forma kontaktu a nové individuální podmínky). Po uplynutí roku od prvního nastavení služby v Dohodě je klíčovým pracovníkem znovu zhodnocen její průběh. Dítě opakovaně vyjádří zájem o setkání s rodičem. Klíčový pracovník konzultuje službu

s psychologem a domluví nové vyšetření dítěte i rodiče. Tímto vyšetřením psycholog zjistí, že je vhodné přehodnotit formu kontaktu s ohledem na přání dítěte. Klíčový pracovník komunikuje s OSPOD, pěstouny a rodičem a výsledkem je uzavření Dohody, kterou se mění forma z písemné na osobní, a jsou stanoveny individuální podmínky služby.

NASTAVENÍ INDIVIDUÁLNÍCH PODMÍNEK SLUŽBY

V průběhu jednání zájemcem o službu se ujasňuje konkrétní podoba poskytování služby AK. Stanovují se individuální podmínky, které jsou definovány v Dohodě. V dalších fázích může být potřeba stanovit jiné podmínky nebo ty stávající upravit. K tomuto mohou sloužit Dodatky Dohody, kde jsou podmínky srozumitelně popsány. Tyto individuální podmínky je nutné schválit sociální pracovníkem OSPOD a Dodatky Dohody podepsat klíčovým pracovníkem, pěstouny a osobou, která má zájem o kontakt. Jednotlivé individuální podmínky jsou zpravidla následující:

Forma služby Asistovaný kontakt

Služba Asistovaný kontakt může probíhat různou formou, vše závisí na potřebách a zájmu dítěte a na dohodě mezi pěstouny, osobou, která má zájem o kontakt s dítětem, poskytovatelem služby a sociálním pracovníkem OSPOD. Forma kontaktu je vždy písemně uvedena v Dohodě.

Vzhledem k tomu, že služba AK může sloužit pouze k nastavení podmínek realizace osobních setkání, aniž by byla setkávání realizována za přítomnosti klíčového pracovníka, lze poskytovat službu jen v rámci konzultací uživatelů s klíčovým pracovníkem nebo psychologem.

Pokud jde o skutečné navázání a udržování kontaktu mezi dítětem a osobou, která má zájem o kontakt, je možné službu uskutečňovat písemnou formou (např. pohledy, dopisy, email) nebo na osobních setkáních. Tato forma se může v průběhu poskytování služby změnit, a tím přizpůsobovat potřebám dítěte a situaci v rodině.

Službu AK se neosvědčilo realizovat formou telefonického rozhovoru!

Místo realizace orientačních a průběžných schůzek a dalších konzultací

Orientační schůzky a konzultace uživatelů služby s klíčovým pracovníkem jsou uskutečňovány buď ambulantně v prostorách poskytovatele služby či terénně v přirozeném prostředí uživatelů. Možná místa jsou uvedeny v Dohodě.

Místo realizace osobních setkání dítěte s osobou, která má zájem o kontakt

Neutrální půda: Začátek osobního setkání dítěte s osobou, která má zájem o kontakt, se odehrává obvykle v prostorách poskytovatele. Je pro všechny neutrálním prostředím, které umožňuje

klíčového pracovníkovi zjistit naladění uživatelů a podle toho případně ovlivnit další průběh poskytování služby. Klíčový pracovník zde dojednává poskytování služby (zjišťuje schopnost a ochotu uživatelů spolupracovat a respektovat sjednané individuální podmínky). Dále připravuje uživatele na službu, přitom si mohou přivyknout na prostředí poskytovatele služby, jeho chod a pracovníky.

Zde se realizuje osobní setkání např. z důvodu zájmu uživatelů, nepříznivého počasí, špatného zdravotního stavu, potřeby zajištění bezpečí uživatele či pracovníka. V místnosti, kde se realizují osobní setkání, je dobré mít vhodné vybavení přátelské k dětem (jako např. hračky, barevný koberec na hraní, dětské polštářky, křesílka, různé výtvarné potřeby, společenské hry atd.)

Dochází zde také k ukončení setkání – dítě a osoba, která má zájem o kontakt, odchází zvláště, dítě s potřebným časovým předstihem, pokud není dohodnuto jinak (zamezení jejich setkání mimo asistované setkání v rámci služby AK).

Prostředí mimo prostory organizace i mimo prostředí uživatele: Osobní setkání mohou probíhat i mimo prostory poskytovatele služby (např. ve městě, v parku, na dětském hřišti), ale pouze v případě, pokud se na tom dohodnou všechny zúčastněné strany (dítě, pěstoun, osoba, která má zájem o kontakt s dítětem, poskytovatel služby, OSPOD).

Přirozené prostředí uživatele: Osobní setkání obvykle neprobíhá doma u dítěte či osoby, která má zájem o kontakt s dítětem, pouze ve výjimečných případech. Neprobíhá na žádném místě, které by vedlo k ohrožení dítěte či vystavovalo dítě negativním vlivům (stigmatizace okolím, příbuznými, ovlivňování prostředím apod.) Výjimkou může být případ, kdy probíhá osobní setkání na již dobré úrovni, uživatelé respektují pravidla a stanovené individuální podmínky služby, dobře spolupracují s poskytovatelem a je k tomu dán výslovný souhlas všech zúčastněných stran. Zda je v zájmu dítěte, realizovat setkání doma u dítěte nebo osoby, která má zájem o kontakt, posuzují klíčový pracovník, psycholog a OSPOD.

Čas a frekvence realizace setkání dítěte s osobou, která má zájem o kontakt

Doba, frekvence a délka osobních setkání je dána konsenzem zúčastněných stran a musí odpovídat potřebám a zájmu dítěte a je zaznamenána v Dohodě.

V případě osobních setkání dítěte s osobou, která má zájem o kontakt, je potřeba volit čas tak, aby dítě nebylo v tu chvíli unavené, přetížené apod. Dítě, pokud si nepřeje pokračovat v setkání s osobou, která má zájem o kontakt, má právo toto setkání „stopnout“ a tím ho ukončit.

Dobu setkání je možné zkrátit na žádost uživatele (akutní překážka bránící na účasti – např. zaměstnání, doprava, zdravotní stav, neodkladné závažné povinnosti, u dítěte – např. školní povinnosti, povinnosti vyplývající z organizovaných volnočasových aktivit, doprava, zdravotní stav, neodkladné závažné povinnosti, emocionální či jiná náročnost kontaktu). V případě opakování situace je dobré, aby se strany sešly s pracovníkem a přehodnotily individuální podmínky služby). Neodůvodněné porušování dohodnutých podmínek i po upozornění je možným důvodem k přerušení nebo ukončení poskytování služby AK.

Příklady situací

1. *Matka přichází na schůzku 30 min před jejím započtím. Proběhne rozhovor s klíčovým pracovníkem, v průběhu kterého se matka zklidní, vypovídá o svých očekáváních z nadcházejícího osobního setkání, připomene si cíl služby a na čem společně s klíčovým pracovníkem pracují, má prostor vyjádřit své momentální obavy a starosti týkající se setkání s dítětem apod. Poté přichází dítě v doprovodu pěstounky. Předává jej klíčovému pracovníkovi. Klíčový pracovník moderuje situaci, zapojuje dítě i matku do společných her, na kterých se všichni shodli.*

Dítě odchází v doprovodu pěstounky s potřebným časovým odstupem před matkou, pokud není dojednáno jinak (zamezení, aby se dítě a matka potkaly mimo setkání v rámci služby AK). Poté je telefonicky kontaktována pěstounka, je nabídnuta průběžná schůzka a možnost se kdykoliv, pokud bude třeba, domluvit na konzultaci s klíčovým pracovníkem, nebo i psychologem.

2. *První přichází dítě v doprovodu pěstounky asi o 20 minut dříve. Klíčový pracovník se věnuje pěstounce a dítěti a zjišťuje jejich naladění, co je nového od poslední průběžné schůzky s pěstounkou. Dítě si může zvyknout na prostředí, připravit se tak lépe na setkání. Poté přichází matka. (Pokud jde o konkrétní situaci na začátku asistovaného setkání, je lepší, aby v místnosti, kde setkání proběhne, byla první matka a pak až vcházelo dítě. Je to z důvodu pocitu bezpečí dítěte, kdy tím, že dítě přichází do místnosti jako druhé, má stále možnost odejít (má za sebou dveře a tyto dveře nejsou zablokovány matkou). Klíčový pracovník moderuje situaci, zapojuje dítě i osobu, která má zájem o kontakt, do společných her a programu, na kterém byli domluveni.*

Matka odchází po skončení setkání jako první, klíčový pracovník s ní domluví termín průběžné schůzky. Pěstounka s dítětem zůstává a má tak možnost si promluvit si s klíčovým pracovníkem o proběhnutém setkání. Mohou se domluvit na další průběžné schůzce.

Vzájemné informování o realizaci služby

Uživatelé v Dohodě svým podpisem stvrzují svůj souhlas s tím, že všechny smluvní strany a příslušný OSPOD budou průběžně informováni o tom, jak poskytování služby probíhá a o dalších důležitých skutečnostech souvisejících se službou, je-li to potřeba.

Tuto úlohu mohou plnit např. zápisy o službě, které je nutno uvést do uzavírané Dohody, pokud se na tom všichni shodnou. Obsahují popis realizace služby, doporučení pro jednotlivé uživatele související se službou a případně termíny schůzek nebo dalších setkání. Jsou zpravidla rozesílány osobě, která má zájem o kontakt, pěstounům a příslušné sociální pracovníci OSPOD po realizaci asistovaného setkání emailem nebo poštou. Všem je tak umožněno se k nim vyjádřit.

Místo zápisů o službě je možné komunikaci zajistit například telefonicky, vše záleží na tom, jak je to stanoveno v Dohodě.

Potvrzení setkání den před uskutečněním

Osoba, která má zájem o kontakt, má povinnost den dopředu kontaktovat klíčového pracovníka, a tím potvrdit, že přijde na domluvený termín, pokud je tato podmínka stanovena v Dohodě.

Doba čekání na setkání

V Dohodě může být stanoven časový limit, do kterého se uživatel musí dostavit na předem domluvené setkání (např. půl hodiny). Po uplynutí této doby již setkání s dítětem nelze uskutečnit (z důvodu ochrany dítěte).

Odpovědnost za dítě

Pokud při asistovaném setkání není pěstoun přítomen, poskytovatel za dítě přebírá odpovědnost od osobního přijetí do osobního vydání dítěte pěstounovi. Na setkání dítěte s osobou, která má zájem o kontakt, doprovází dítě pěstoun, po jeho skončení si pro dítě opět přijde, pokud není v Dohodě stanoveno jinak. V případě, že pěstoun nemůže dítě doprovodit a vyzvednout ho a dítě je schopno samostatně přijít domů, vyplní a podepíše předem pěstoun formulář Převzetí odpovědnosti za dítě (viz příloha č. 4), čímž potvrdí, že přebírá za dítě odpovědnost po určitou dobu. V tomto formuláři je přesně stanoveno do kdy a od kdy za dítě pěstoun přebírá odpovědnost.

HODNOCENÍ SLUŽBY AK

OKRUHY HODNOCENÍ

Dodržování pravidel a podmínek služby: Hodnotí se, jak jsou dodržována pravidla a podmínky služby, zda je potřeba některé z podmínek upravit, nebo stanovit nové, případně se zvažuje, jak pomoci uživatelům, aby pro ně dodržování pravidel a podmínek bylo snazší.

Spolupráce účastníků: Hodnotí se, jak spolupracuje v rámci služby AK pěstounská rodina, osoba, která má zájem o kontakt, klíčový pracovník, psycholog a OSPOD. Jestliže některá strana spolupracuje nedostatečně, zjišťují se důvody. A podle toho, pokud je to možné, může být přizpůsobena služba AK tak, aby se mohla tato strana lépe zapojit do spolupráce.

Zájem dítěte: Zjišťuje se, zda je třeba zájem dítěte znovu posoudit psychologem, případně v týmu, jak je popsáno v kapitole Přípravná fáze. Především se zjišťuje, zda je skutečně zájem dítěte stále na prvním místě.

Podpora dítěte: Hodnotí se, jak fungují způsoby, kterými pěstouni podporují dítě v přijetí své minulosti, případně v samotných osobních setkáních. Klíčový pracovník se zaměřuje především na to, co je již osvědčené a co funguje. Hledají se nové cesty, jak je možné dítě ještě více podpořit a co je nejúčinnější, co dítě dobře přijímá.

Cíl služby AK: Zjišťuje se, zda zůstává stejný nebo by se měl v návaznosti na změny, kterých bylo dosaženo určit cíl nový. Zda bylo dosaženo v rámci služby nějakých změn a podle toho je možné upravovat i individuální podmínky služby.

Pokud jsou realizovaná asistovaná setkání dítěte s osobou, která má zájem o kontakt, hodnotí se navíc další okruhy:

Frekvence a čas setkání: Zjišťuje se, zda je stávající frekvence a čas s ohledem na dítě vyhovující, nebo ji je třeba upravit a zda frekvence a čas setkání je v souladu se stanoveným cílem služby AK.

Komunikace: Hodnotí se, jak funguje komunikace mezi jednotlivými zúčastněnými stranami a zda se osvědčil způsob vzájemného informování o realizaci služby, který je stanovený v Dohodě.

Průběh setkání: Zjišťuje se, zda průběh setkání vyhovuje uživatelům, zda je třeba něco změnit. Hodnotí se, jak společná činnost na setkání pomáhá k vytvoření pocitu bezpečí a příjemné atmosféry a hledají se nové způsoby, jak toto zajistit. Hodnotí se aktivní přístup uživatelů na setkání a hledají se nové cesty, jak uživatele aktivně zapojovat do programu setkání. Hodnotí se způsob ukončení setkání.

Průběžné hodnocení služby

Hodnocení ze strany uživatelů: Uživatelé mají možnost vyjádřit svůj názor na službu, na jednotlivých průběžných schůzkách, kdy jej k tomu vyzve klíčový pracovník, po obdržení zápisu z realizace služby, pokud je v Dohodě tato forma vzájemného informování o realizaci služby stanovena a také vyplněním Dotazníku spokojenosti se službou (viz příloha č. 7). Tento dotazník vyplňují pěstouni a osoba, která má zájem o kontakt. S dítětem je služba hodnocena individuální formou, která je přizpůsobená jeho věku a rozumové vyspělosti, buď samostatně s pěstounem, který pak informuje klíčového pracovníka o vyjádření dítěte, nebo samostatně s klíčovým pracovníkem. Záleží na domluvě s pěstouny. Klíčový pracovník si všímá reakcí dítěte v průběhu služby a bere na ně ohled při hodnocení služby. K jednotlivým připomínkám klíčový pracovník přihlíží, je jim věnován dostatečný prostor na průběžných schůzkách ve vzájemné diskusi. Pomocí argumentů klíčový pracovník pomáhá uživateli vyjasnit si reálný pohled na situaci, a jestliže je to přínosné, mohou se na jejich základě vytvářet nové individuální podmínky služby. V případě výhrad vůči klíčovému pracovníkovi se uživatel může obrátit na vedení poskytovatele.

Hodnocení ze strany poskytovatele: Klíčový pracovník průběžně vyhodnocuje poskytování služby, vždy nejméně jednou za tři měsíce realizace služby. Sleduje její průběh, reakce dítěte, reakce pěstounské rodiny a osoby, která má zájem o kontakt s dítětem. Vzniklé problémy konzultuje dle potřeby s psychologem.

Závěrečné hodnocení služby

Služba AK je hodnocena se všemi zúčastněnými stranami na konci platnosti uzavřené Dohody. Pokud je splněna zakázka a zúčastněné strany se shodnou na tom, že kontakt je na takové úrovni, že již služba není nutná, je možné poskytování služby AK ukončit. Pokud tomu tak není, je rozhodnuto o pokračování v poskytování služby za nově stanovených podmínek v Dohodě poté, co se na tom domluví všechny zúčastněné strany.

MULTIDISCIPLINÁRNÍ SPOLUPRÁCE

Pokud je třeba, klíčový pracovník iniciuje multidisciplinární spolupráci. Zástupci různých oborů vnášejí do případu své specifické dovednosti a spolupracují s dalšími institucemi a osobami, které náleží do uživatelské sociální sítě.

Do multidisciplinární spolupráce lze například zahrnout metodu vedení případových konferencí.

Případová konference

Jedná se odbornou diskusi zainteresovaných subjektů nad konkrétním případem ohroženého dítěte nebo jeho rodiny. Účelem je rychlé a úplné vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s cílem nalézt optimální řešení. Případové konference jsou realizovány na mnoha úrovních.

DOKUMENTACE

- Dohoda o službě Asistovaný kontakt, Dodatky Dohody
- Zápisy o poskytování služby
- Souhlas se zpracováním osobních údajů
- Prohlášení o zachování mlčenlivosti
- Další potřebné dokumenty (Převzetí odpovědnosti za dítě, rozhodnutí soudu, OSPOD, škola, lékař)

KRIZOVÉ SITUACE

Uživatel nepřišel na setkání dítěte s osobou, která má zájem o kontakt

V případě, že se některý z uživatelů nedostaví na setkání dítěte s osobou, která má zájem o kontakt, je o tom proveden zápis a jsou o tom informovány všechny zúčastněné strany. S uživatelem, který se nedostavil, je domluvena schůzka s klíčovým pracovníkem, kde se zjišťují důvody nedodržení termínu setkání. Případně je navrhnout termín další. Při opakovaném nedodržení termínu uživatelem je zvažována jiná forma služby AK a případně další úprava individuálních podmínek.

Pro přecházení těmito situacím klíčový pracovník v přípravné fázi klade důraz na dodržování sjednaných časů a dalších podmínek služby. V případech, kdy hrozí nedostavení se účastníka na sjednané setkání, je přínosné nastavit jako jednu z individuálních podmínek povinnost uživatele potvrdit termín den před setkáním.

Pokud se nedostaví osoba, která má zájem o kontakt s dítětem, klíčový pracovník si promluví s dítětem (lze i za přítomnosti pěstounů). Je důležité věnovat pozornost dítěti, být upřímný, vyjádřit lítost a porozumění, a pokud je to možné, mu vysvětlit, z jakého důvodu osoba, s kterou se mělo setkat, nepřišla).

Klíčový pracovník na domluvené schůzce s uživatelem, který se nedostavil na setkání, probere důvody, hledá možné řešení situace a vede uživatele k tomu, aby se příště alespoň včas omluvil.

Neplánované ukončení asistovaného setkání (odchod dítěte či osoby, která má zájem o kontakt)

Dítě: Pokud si dítě nepřeje v setkání pokračovat a chce odejít neplánovaně dříve, je setkání ukončeno. Jestliže pěstouni nejsou přítomni, pracovník je zkontaktuje. Dítě si poté pěstouni vyzvednou. Jestliže toto momentálně nemohou zajistit, dítě vyčká domluveného času ukončení setkání v prostorách organizace s dohledem a podporou klíčového pracovníka. Na následující schůzce klíčového pracovníka s pěstounskou rodinou se probere minulá situace a klíčový pracovník po zvážení navrhne vhodné řešení. Klíčový pracovník si může promluvit s dítětem bez přítomnosti pěstounů. (Je např. možné, že doba setkání je pro dítě příliš dlouhá, dítě ještě není skutečně připraveno na osobní setkání, je třeba změnit program setkání, zajistit přítomnost pěstounů nebo naopak zajistit nepřítomnost pěstounů na setkání, apod.) Vhodné řešení je pak probíráno i s osobou, která má zájem o kontakt s dítětem. Výsledkem může být změna formy AK nebo jiná změna v poskytování služby vždy s ohledem na zájem a přání dítěte.

Osoba, která má zájem o kontakt s dítětem: Jestliže se osoba, která má zájem o kontakt s dítětem, rozhodne neplánovaně ukončit setkání dříve, než bylo domluveno, setkání je ukončeno a je s ním dohodnut termín schůzky s klíčovým pracovníkem. Na něm jsou objasněny důvody předchozího ukončení setkání, navržena případná možná opatření pro zabránění opakování situace a domluveno další setkání. Dítěti jsou formou přiměřené jeho věku sděleny důvody ukončení setkání. S pěstouny je pak domluven další termín schůzky anebo telefonické zkontaktování. Po realizování konzultace jak

s pěstounskou rodinou, tak s osobou, která má zájem o kontakt s dítětem, a po přijetí vhodného opatření, klíčový pracovník domluví další termín setkání.

Pěstouni: Jestliže se pěstouni rozhodnou ukončit setkání předčasně, klíčový pracovník setkání ukončí. Poté, co jsou probrány důvody předčasného ukončení setkání, jsou zvažována opatření pro zabránění opakování situace, případně je stanovena změna podmínek služby ve spolupráci se všemi zúčastněnými stranami. Jakmile se cítí pěstounská rodina znovu připravena na realizaci setkání dítěte s osobou, která má zájem o kontakt, domluví se další termín.

Veškeré změny v realizaci služby jsou realizovány ve spolupráci OSPOD.

Manipulace, výhrůžky či citové vydírání ze strany příbuzného

Pokud klíčový pracovník zaznamená u příbuzného jakékoliv náznaky manipulace, citového vydírání či výhrůžek, upozorní na konkrétní nevhodné chování a ukončí probíhající setkání. Domluví s uživatelem rozhovor, kde zdůrazní pravidla a individuální podmínky služby stanovené v Dohodě a upozorní na možnost ukončení poskytování služby v případě, že se situace bude opakovat. O všem je průběžně informován OSPOD. Jestliže uživatel upozornění nedbá a situace se opakuje, pracovník ukončí poskytování služby z důvodu opakovaného závažného porušování Dohody.

Slovní či fyzická agresivita uživatele

V případě slovní nebo fyzické agresivity uživatele klíčový pracovník ukončí probíhající setkání. Pracovník vyhodnotí situaci, jestliže se zdá, že setkání již není pro dítě bezpečné, vyzve pěstouna, aby s dítětem odešel. Upozorní agresora na možné důsledky jeho jednání a vyzve ho k odchodu. Pokud agresor není ochoten odejít, je dál agresivní, klíčový pracovník volá svého kolegu a pokud je třeba, volá ošetřujícího lékaře, záchrannou službu nebo policii ČR. Vyčká do jejich příjezdu.

Na další schůzce s tímto uživatelem klíčový pracovník probere důvody předchozího chování a znovu připomene pravidla služby, její cíle, případně individuální podmínky služby AK, agresora upozorní na možné důsledky svého jednání. Jestliže se po absolvování rozhovoru situace znova opakuje, klíčový pracovník ukončí poskytování služby.

Úraz či nenadálé zhoršení zdravotního stavu dítěte, příbuzného či pracovníka

V případě, že dojde k úrazu či nenadálému zhoršení zdravotního stavu někoho z přítomných uživatelů, pracovník vyhodnotí situaci a dle svých možností poskytne sám pomoc anebo pomoc vyhledá, případně přivolá. Informuje rodinné příslušníky nebo oznámenou kontaktní osobu.

V život ohrožujících případech okamžitě informuje ošetřujícího lékaře nebo záchrannou službu a vyčká jejího příjezdu či příjezdu rodinného příslušníka.

Jestliže by zdravotní stav uživatele mohl být ohrožující pro dítě, nebo by znemožňoval naplňování cílů služby AK, pracovník může ukončit právě probíhající setkání. Pokud tento zdravotní stav trvá po delší dobu, a tím by zasahoval do dalšího domluveného setkání, může pracovník poskytování služby dočasně přerušit do zlepšení zdravotního stavu uživatele. O tom následně informuje všechny zúčastněné strany.

Dítě či příbuzný v odporu

Jestliže dítě či osoba, která má zájem o kontakt, se náhle nechce setkání účastnit, pracovník ho ukončí. Na další schůzce pracovník probere s tímto uživatelem důvody předchozího jednání a společně hledají řešení situace a vhodné opatření. Je vhodné prozatím pracovat s uživatelem pouze individuálně, dokud bude sám chtít setkání realizovat. Další možností je změna formy služby AK. Možné změny jsou projednávány se všemi zúčastněnými stranami.

Uživatel pod vlivem návykových látek nebo ve stavu, kdy není pro dítě vhodné či bezpečné uskutečnit setkání

Pokud se uživatel dostaví pod vlivem návykových látek nebo ve stavu, kdy není pro dítě vhodné či bezpečné uskutečnit setkání, není mu dovoleno uskutečnit setkání. Je upozorněn na možné důsledky jeho chování a je mu vysvětleno s odkazem na pravidla služby, že za takových podmínek není možné, aby k setkání došlo. Dále mu je vysvětleno, jak může příště podobné situaci předejít (např. se může dopředu omluvit, pokud ví, že je ve stavu, který je v rozporu s pravidly služby). Je s ním domluven jiný termín schůzky nebo setkání a je vyzván k odchodu. Jestliže je uživatel agresivní a nechce po vyzvání odejít, klíčový pracovník volá nejdříve kolegu, a jestliže je to třeba, policii ČR.

PŘÍKLADY, KDY NENÍ VHODNÉ NEBO JE RIZIKOVÉ REALIZOVAT

ASISTOVANÉ OSOBNÍ SETKÁNÍ

- Soudem je styk dítěte s osobou, která má zájem o kontakt, pravomocně zakázán.
- Rizikové chování některého z uživatelů. Např. výrazná agresivita, alkoholismus, užívání jiných návykových látek, psychiatrická diagnóza, která není kompenzována léky.
- Možné ohrožení zdravotního stavu. Jestliže by účast některého z uživatelů mohla ohrozit zdravotní stav jiného uživatele.
- Jestliže se dítě s osobou, která má zájem o kontakt, nevidělo několik let a např. je krátce v pěstounské péči, teprve postupně se v rodině adaptuje. Je vždy nutné zvažovat, zda je dítě na osobní setkání připraveno a jaká forma kontaktů je pro něj v daném čase vhodná.

- V případě, kdy se má realizovat osobní setkání dítěte s rodiči, kteří se přímo účastnili týrání dítěte, je třeba pečlivě zvažovat zájem dítěte. Děti si často kontakty i s těmito rodiči přejí, negativní zážitky mohou vytěsnit, atd.

Když některý z uživatelů nesouhlasí, nebo odmítá spolupracovat:

- Jestliže dítě výrazně odmítá kontakt, např. se zlobí na rodiče, nechce ho vidět. Je nutné na tom s dítětem a celou pěstounskou rodinou postupně pracovat, ale nenutit dítě do kontaktu za každou cenu.
- Jestliže pěstouni odmítají kontakt nebo nepřijímají potřebu dítěte být v kontaktu s konkrétní osobou, která má zájem o kontakt a nejsou o ní vnitřně přesvědčeni. Mohou například vnímat pěstounskou péči jako adopci. Je nutné s pěstouny na přijetí této potřeby dítěte pracovat.
- Jestliže osoba, která má zájem o kontakt, odmítá spolupracovat, nesouhlasí s podmínkami služby a kontakt by tak nebyl v zájmu dítěte.

NĚKTERÉ NÁSTROJE, KTERÉ LZE POUŽÍT PŘI ASISTOVANÉM SETKÁNÍ

Knih života

Pěstouni a klíčový pracovník může využít Knihu života jako nástroj při rozvoji identity dítěte vyrůstajícího v náhradní rodinné péči. Slouží především a pouze dítěti. Pěstouni by si měli uvědomit, že Kniha života na rozdíl od rodinných alb, je určena pouze dítěti. Měl by zde být přehled základních témat, na která by pěstouni při budování identity dítěte neměli zapomenout, ale navíc by je mohli obohacovat o témata další, která dítěti v jeho cestě za sebezpřijetím a pochopením své minulosti také mohou významně pomoci. K těmto tématům je dobré se i vracet, dále je rozvíjet a doplňovat. Základní představou práce na Knize života je, že dítě, které již umí číst a psát, může zaznamenávat události a fakta z minulosti, o které by se mělo dovídat z vyprávění rodičů. Může dokumentovat všechny maličkosti, které jsou pro něj samozřejmé, jako např. místo, kdy a kde se narodilo, jeho porodní váha, kdy poprvé začalo chodit, jakou mělo barvu vlasů a očí, první zážitek, který si pamatuje, od kdy je u pěstounů, apod., ale může také zaznamenávat další konkrétní fakta o jeho původu, která mu mohou být stále nejasná. Tento první pohled do minulosti je retrospektivní, dále již následuje práce, která je zaměřena na nové události v přítomnosti a pohledy do budoucna. Poté se Kniha života stává jako by v podstatě jeho deníkem, díky kterému si dítě může ujasňovat a zapamatovat spoustu užitečných informací o sobě, o své minulosti, přítomnosti ale i pohledům do své budoucnosti. Pěstouni mohou tuto knihu doplňovat např. různými deníky z prázdnin, z výletů, přehled událostí v zrovna uplynulém roce.

Příběhy rodin

Při přípravě pěstounské rodiny, ale i samotné přípravě dítěte je možné použít skutečné příběhy jiných rodin a dětí, které měli kontakt se svou původní rodinou a které mají dobrou zkušenost (např. lze použít terapeutický příběh Šiška pro štěstí). S dětmi jsou příběhy využity vždy vhodným způsobem tak, aby byly přizpůsobeny jeho věku a schopnostem.

Hry

Hry mohou na asistovaném setkání významně pomoci usnadnit komunikaci mezi dítětem a osobou, která má zájem o kontakt. Klíčový pracovník se snaží motivovat a zapojit osobu, která má zájem o kontakt s dítětem, do společné hry, kterou si dítě třeba samo vybere. Dítěti je tak dána možnost, vybrat si nebo i přinést hru, kterou hraje nejraději a podělit se o tuto radost s rodičem na setkání. Mohou být využity jak stolní hry, tak různé stavebnice, skládačky, apod. Na počátku setkání se mohou vysvětlovat pravidla, což zamezí případným počátečním bariérám v komunikaci. Dítě čas strávený např. s rodičem při společné hře může vnímat velmi pozitivně, přitom i získá společně prožité zážitky, ke kterým se může později vrátet.

Výtvarná činnost

Jinou možností je vytvořit na asistovaném setkání společné výtvarné dílo. (např. kreslení obrázku, výroba sádrových odlitků rukou, modelování z plastelíny, vytvoření koláže, skládání různých zvířátek z papíru, apod.) Nabízí se zde možnost pro vytvoření upomínkového předmětu jak pro dítě, tak i pro osobu, která má zájem o kontakt s dítětem. Klíčový pracovník tuto činnost může připravit, poté se snaží zapojit všechny do společné aktivity s tím, že pokud to je možné, přenechává iniciativu osobě, která má zájem o kontakt s dítětem. Pozitivně působí i to, pokud se osoba, která má zájem o kontakt s dítětem, s ním při společné činnosti vyfotí.

Písničky, hudba

Tento nástroj má široké uplatnění. S malými dětmi je možné na asistovaném setkání říkat říkadla, básničky, zpívat písničky, které mají rády a které je baví. Klíčový pracovník může připravit například album s dětskými písničkami, pustit ho a osoba, která má zájem o kontakt společně s dítětem se mohou zapojit a zazpívat si. Může se využít, pokud je to možné, i hudebních nástrojů. Pokud se dítě učí hrát na nějaký nástroj, může například rodiči zahrát. U starších dětí se např. prostřednictvím hudby může rodič seznámit s tím, jakou hudbu má dítě rádo, co poslouchá.

KASUISTIKY

1.

Nejdříve něco o sobě, z prvního manželství mám dvě dcery a s nynějším manželem nemáme vlastní děti žádné. Proto jsme se po deseti letech rozhodli, kdy už mé dcery dospěly, že si adoptujeme nějaké dítě. Úspěšně jsme absolvovali psychotesty tenkrát ještě v Olomouci. Do žádosti jsme si nedávali žádné specifické požadavky, naopak nám nevadilo, když bude dítě jiného etnika nebo zdravotně postižené. Po půl roce se nám ozvala soc. pracovnice, že pro nás má romskou holčičku ve věku 18 měsíců. A začal nám nový život.

Soc.pracovnice nás přesvědčila že si ji nemáme adoptovat,ale vzít si ji do pěstounské péče. V té době jsem nic o pěstounské péči nic nevěděla. Čas ubíhal, Sasi jak jsme ji přejmenovali z obavy, aby ji neobjevili biologičtí rodiče, byla zlaté, roztomilé děvčátko a také velmi hýčkaná od celé rodiny i okolí. Po třech letech jsme se rozhodli ještě pro jedno dítě, aby Sasi nevyrůstala sama. Byla nám svěřena romská dvouletá holčička. Anetka, jak jsme ji opět přejmenovali ze stejných důvodů, je zdravotně sledována na nefrologii, protože se narodila s nemocnou ledvinou kterou jí v roce odoperovali. Děvčatům jsme od začátku netajili, že mají své biologické rodiče. Formou pohádky jsme jim vyprávěli, jak k nám přišly.

Mezi šestým a sedmým rokem se Sasi začala vyptávat na svoji maminku, a jestli jí někdy uvidí a jestli je její maminka hezká a tak podobně. Odpovídali jsme jí, že její maminka je asi hezká, protože Sasi je asi po ní, že ji někdy uvidí, ale musíme zjistit, kde bydlí. Odsouvali jsme to na pozdější dobu. Pak došlo k tomu, že nám přišel poštou rozsudek soudu, kde bylo projednáváno s biol. rodiči od Sasi výživné vůči státu. Z rozsudku jsme zjistili, že Sasi má devět sourozenců a adresu té rodiny, ale také to, že v tom rozsudky byly veškeré informace i o naší rodině. Docela nás to zaskočilo a přiznám, že i vylekalo, protože jsme o té rodině nic nevěděli. Požádali jsme ostravské CNRP (p.Valouškovou) o pomoc. Rodinu navštívila pracovnice CNRP a zjistila, že rodina žije v rámci možností a o děti se starají celkem dobře. V rozhovoru došlo též na Sasi a matka projevila zájem o ni. Pracovnice si domluvila další návštěvu s tím že získá další informace o Sasi. Po dohodě s námi, kdy jsme se domluvili, že jsme ochotni se s matkou seznámit, domluvila termín seznámení v kanceláři CNRP. Setkání se uskutečnilo za účasti pracovnice CNRP a s matkou přišla pracovnice OSPOD. Setkání bylo pro nás hodně emotivní, matka byla sympatická a byla velmi zděšena, když zjistila, že Sasi máme až od 18 měsíců. Údajně ji v kojeneckém ústavu informovali, že je od 5 měsíců v adopci, a proto ji přestala navštěvovat. Při setkávání s biologickou maminkou Sasi, jsme se také dozvěděli, že když ji chodila navštěvovat do kojeneckého ústavu, nemohla si ji ani pochovat, neboť jí dovolili se na ni dívat pouze přes sklo. Také mohu potvrdit zvláštní chování zaměstnanců kojeneckého ústavu. Když jsme byli poprvé v kojeneckém ústavu a setkali se se Sasi, tak nám paní doktorka v průběhu řeči pověděla: " Když si ji nevezmete, tak to nevadí, protože ona půjde do Holandska."

Při tomto setkání jsme si domluvili další průběh setkání Sasi s biol. maminkou. Maminka napsala Sasi krásný dopis, Sasi zase poslala pohled z dovolené, pak se kontaktovaly telefonicky a asi po třech měsících od setkání s námi se setkala Sasi s maminkou opět v kanceláři CNRP a za účasti pracovnice CNRP. Musím ještě dodat, že v této době Sasi odmítala svou identitu, že je Romka. Setkání bylo rozpačité, ale když jsme přijeli domů, tak Sasi byla neskonale šťastná.

Další průběh byl ten, že jsme byli s matkou v telef. spojení a setkání jsme si již domlouvali sami mezi sebou. Většinou jsme je navštěvovali u nich doma tak jednou za tři měsíce. Sasi to prožívala tak, že zpočátku je ráda viděla, ale i zároveň měla obavu, aby tam nemusela zůstat sama. S rodinou jsme navázali velmi hezký vztah. V té době jsme byli zařazeni do projektu „Romské dítě v neromské rodině“ který pořádal FOD – CNRP Ostrava. Projekt probíhal celý rok, součástí byly čtyři víkendy s různými přednáškami, například o identitě dítěte, o romské kultuře. Byli tam zvaní hosté, kteří k tomuto tématu vždy měli blízko. V průběhu tohoto roku byly také pořádány semináře týkající se tohoto tématu. Moc nám to pomohlo.

Asi po dvou letech od prvního setkání se maminka odstěhovala do Londýna se třemi nejstaršími dětmi z důvodu, že jí umřel manžel a zbývající děti šly do pěstounské péče příbuzných manžela. Dva roky jsme o ní neměli žádné zprávy. Pak se nám ozvala telefonicky z Anglie a dále jsme se kontaktovali přes PC skype. To už bylo Sasi 13 let.

O prázdninách jsme se rozhodli navštívit maminku v Londýně. Setkání bylo velmi radostné. Po příjezdu nastal v životě Sasi velký zlom, konečně přijala svou identitu a přijala sama sebe. Byla jako vyměněná, spokojená a šťastná. Důvodem byla možná puberta, ale mohlo ji hodně ovlivnit i prostředí, ve kterém rodina nyní žije. V Ostravě tato rodina žila v nepěkné čtvrti a dům byl též v desolátním stavu a to se tehdy Sasi nelíbilo. Nyní viděla, že bydlí v hezkém bytě, tak možná na ni zapůsobila ta změna. Nevím, to je jen můj pocit.

Pak ale také byl z mého pohledu trochu problém v tom, že v tomto věku se to v ní pralo a nevěděla, kam se zařadit. Neustále chtěla být v kontaktu se svou biol. rodinou a nedokázala se soustředit na školu, na kamarádky. Myslím, že je to dost náročné v tom, aby dokázala žít s námi a zároveň být v kontaktu s biologickou rodinou. V prosinci 2010 jsme tedy opět navštívili rodinu v Anglii a poprvé jsme nechali Sasi na její i matčino přání přes noc v této rodině samotnou. Loučila se velmi těžce, nejraději by tam zůstala.

Nepochybuji o tom, že je pro to dítě důležitá biologická rodina, ale pro pěstouny je to velmi náročné, protože my jsme se s tou rodinou sblížili tak, jako by to byla i naše rodina. Ale nevím, zda je to až tak dobré. Mám pocit, že bychom měli mít určitou hranici, kam až jít v této situaci, abychom neublížili ani tomu dítěti, ani té rodině a nakonec ani sobě. Možná to neumím vyjádřit, ale zdá se mi, že se nám v tomto případě vytrácí soukromí.

Ještě něco o naší komunikaci s OSPOD. Když jsme se po prvních několika setkání s biol. rodiči o tom zmínili naši sociální pracovníci, překvapila nás svou reakcí: „Cože? Vy se setkáváte s rodičem? On na to nemá žádné právo!“ Tehdy nás to zarazilo, a dál jsme s ní o tom raději nemluvili. Od té doby však uplynul nějaký čas a asi před rokem, když mě tato pracovnice navštívila, tak mluvila o tom, jak chodí na školení a jak se vše mění a zřejmě se tento problém posouvá kupředu (pomalu). Již neměla námitky k setkávání, spíše se vyptávala, jak to probíhá, ale jen tak okrajově.

A už se dostávám i k Anetce. Anetka nebyla to dítě, které by se vyptávalo na svou maminku, i když to zažívala přímo doma u Sasi, ale vždy když jsme na to spolu zavedli řeč, tak si o tom ráda povídala. Když jí bylo 9 let, tak jsem opět požádala CNRP o informace o biol. rodině Anetky. Pracovnice CNRP navštívily několikrát tuto rodinu, ale setkání se na půdě CNRP zatím neuskutečnilo, i když bylo dvakrát

naplánováno. Biol. rodiče to vždy odvolali. Zřejmě se setkání z nějakých důvodů bojí, ale my to plně respektujeme. Při návštěvě biol. rodiny Anetky dokonce prac. CNRP zjistily, že v době, když byla Anetka po operaci ledviny, bylo údajně rodičům sděleno, že Anetka po této operaci ochrnula a že pro ni bude lepší když zůstane v kojeneckém ústavu, protože by se o ni nezvládli postarat.

Proběhlo ale setkání s biol. sestrami. Tomuto setkání předcházela komunikace na PC přes skype, kterou si přála starší sestra Anetky. Přes PC jsme my i Anetka asi dvakrát již komunikovali s rodiči. Touto cestou jsme si domluvili setkání v Ostravě a proběhlo to v nákupním centru v cukrárně. Setkání bylo moc hezké, i když bylo bez rodičů jen se sestrami. Anetka je moc spokojená, že se může setkávat. Poprvé se setkaly, když bylo Anetce necelých 10let. Od té doby se setkaly třikrát. Setkávání probíhá pozvolna a myslím, že u každého dítěte v pěstounské péči je to individuální podle toho, jak k tomu přistupují pěstouni a jak biologičtí rodiče.

V Krmelíně 12.2.2011

Lusková Alena

2. V této kasuistice byla na přání pěstounů změněna jména.

Petr

Dítě, pro které se těžko sháněli pěstouni, vzhledem k tomu, že o něj byl intenzivní zájem jeho biorodičů. Ti byli nespolehliví narkomani, kteří ani nežili spolu, měli už další partnery (taky asociální) ale každý z rodičů zvlášť měl k dítěti hluboký vztah a dítě k nim.

Tatínek se zajímal o Petra od začátku do konce, zúčastnil se všech setkání se sociální pracovnící, zajímal se o osud svého syna a jen nerad souhlasil s pěstounskou péčí. Dal si několik podmínek (starší pěstouni, aby měli vlastní děti, umožnili kontakt a bydleli v dosahu MHD). OSPOD zorganizoval úvodní setkání bez dítěte a za pomoci mediátora jsme upravili podmínky styku. (Kdy, jak dlouho a že předem zavolají, že přijdou...a že s dítětem budou komunikovat přes mobil pěstounky). Domluvili jsme se celkem snadno, respektovali jsme právo biootce na kontakt a on byl spokojený, že jsme splnili všechny jeho podmínky. Před prvním společným setkáním jsme čekali společně s otcem na chodbě OSPOD a tam jsem s ním navázala komunikaci. Jeho zprvu nepřátelský postoj se proměnil ve vstřícný a s mediátorem jsme se setkali už v přátelském duchu. Dostavila jsem se i s manželem, biomatka ne a biootec ano. Dítě se na setkání s otcem těšilo, otec byl relativně spolehlivý, což znamenalo, že se sice nedostavoval v domluveném intervalu, ale přišel vždy, když předem zavolal. Záhy se upustilo od pravidelných termínů - pátek jedenkrát za čtrnáct dní a v současné době je to nastavené tak, že otec asi jednou za čtvrt roku zavolá, jestli si během půl hodiny může dítě vyzvednout. Když to jde, tak souhlasíme. Pak ho otec zase vrací do rodiny pěstounů.

Během tří let, co kontakty probíhají (Petrovi bylo na počátku pět let, nyní je mu osm) se Petr připojil k pěstounské rodině. Na biotátu se docela těší, ale nestýská se mu po něm a netrápí se, když se dlouho neozve. Biotáta během styku Petra provede po návštěvách po celé široké rodině a obvykle si Petr hraje s bratrance. Domů se vrací smradlavý od cigaret, ale jinak je vše v pořádku. Většinou si přinese tašku dobrot a občas nějaké oblečení - většinou dárek od dědečka.

Vztahy s matkou byly komplikovanější. Zpočátku se vůbec nezajímala, nezúčastnila se ani setkání na OSPODU, ani u soudu. S námi se následně zkontaktovala, hlavně biotátovi natruc. Máma nyní jenom volá, avšak není schopná si pro Petra přijet a vrátit ho. Spoustu toho naslibuje, ale propadá se čím dál víc mezi bezdomovce a spodinu.

Madlenka:

Dítě s olašských Romů. Otec neznámého pobytu, nikdy se nezajímal, matka obklopená svoji komunitou olašských Romů. O dítě se vůbec nezajímala, byla ve vězení a po propuštění dítě nenavštívila. Před předáním dítěte do pěstounské péče byl její zájem uměle vzbuzen aktivitou DD, který kontaktoval neziskovou organizaci na ochranu lidských práv. Měli jsme si děti (tj. Madlenku a její sestru) převzít do předpěstounské péče ke konkrétnímu datu těsně před Vánocemi. Vzhledem k emocionálně rozbouřené situaci u olašských Romů jsme souhlasili (trochu pod nátlakem a trochu z neznalosti a trochu ze strachu) s tím, že děti stráví Vánoce u své biorodiny a my si je pak převezmeme z DD, kam je měli ve stanovený den na konci prosince vrátit. Biorodina děti nevrátila, jen vzkázala, že jsou nemocné. Ředitelce DD to stačilo. Teprve v lednu reagovala pracovnice OSPOD a poslala pro děti policii. Děti byly zanedbané. Policie odvezla děti do DD (možná, a nebo je tam pod nátlakem odvezla matka – to přesně nevím) a my jsme si děti vyzvedli tam. Trvali jsme na týdenní lhůtě, kdy ještě pobudou v DD, nechtěli jsme si je přebrat ten večer, co je matka vrátila. Rodina se hned další sobotu domáhala návštěv. Občas nedomluveně čekali před školou s pracovníci NO. DD měl zájem, aby děti zůstaly v něm, proto podněcoval biorodinu ke kontaktům dětí v DD v době, kdy jsme o ně projevíli zájem... Předtím byly kontakty víc než sporadické. Psycholožka i právnička této neziskové organizace se nejprve snažily zabránit přechodu Madlenky do náhradní rodiny, když se to nepovedlo (ale pobyt dítě v ústavu se tím prodloužil o 3/4 roku), snažily se zajistit matce kontakt s dítětem. Matka ale o kontakt nijak nestála, domluvených setkání se nezúčastňovala. Za pomoci neziskové organizace, která se vůči nám pěstounům chovala až agresivně, se několik kontaktů podařilo. My jsme byli na kontakty sami – žádné zastání jsme nikde neměli. Na první NEOHLÁŠENÝ kontakt přivezla pracovnice NO skupinu olašských Romů k nám před dům a trvaly na kontaktu. Holčička měla angínu, horečky přes 38 stupňů a přesto jsem jim obě holky musela ukázat. To jim stačilo, stejně si neměli s dětmi co říct. Ale bylo to fakt hnusné. Celou dobu mně pracovnice NO nadávala. S biorodinou bych se bez ní docela domluvila. Pracovnice NO psaly s matkou pohledy, které si kopírovaly, a tím se snažily doložit zájem matky o dítě. Vymohly si předběžným opatřením nárok na pravidelný kontakt - neděle jednou za čtrnáct dní. Sociální pracovnice OSPOD stála na straně nás pěstounů a upozorňovala na to, když neziskovka překročila svá práva. Např. vyzvednout dítě a přivést je k matce (která byla líná se pro dítě dostavit osobně). My pěstouni jsme se obrátili na podporu na jinou neziskovku podporující náhradní rodiny.

První kontakty byly asistované, avšak s nedůvěryhodnými asistenty - neziskovka hájící zájmy rodiny. Posléze zájem neziskovky utichl a my jsme se s biorodiči domluvili osobně lépe, než za podpory agresivních pracovníků neziskovky. Období, kdy jsme uskutečňovali kontakty, trvalo asi 3 roky. Intervaly kontaktů se postupně výrazně prodlužovaly. Madlenku a její sestru si biorodiči vyzvedávali u pěstounů, kam ji měli také vracet. Každý kontakt trval celý den - v sobotu. Madlenka se vracela unuděná, hladová a v noci blinkala z kouře od cigaret. K matce se netěšila, spíš se bála. Matka, se jí během kontaktu totiž vůbec nevěnovala. Někdy ani nebyla přítomná. O Madlenku se pak starala se teta. V tomto případě bylo špatně, že soud od stolu vydal předběžné opatření ke kontaktu, aniž by

prověřil situaci (bylo podezření na zneužívání) a že kontakt nebyl asistovaný - v tom případě s účastí soudního znalce a sociální pracovnice. Nakonec to dobře dopadlo, ale trpěla tím celá pěstounská rodina včetně přijatých dětí.

3. V této kasuistice byla na přání pěstounů změněna jména.

Lucku jsme přijali do naší rodiny v roce 2005. Při návštěvách v dětském domově se jevil jako velký problém její psychicky nemocný otec, který v důsledku svého onemocnění není schopen respektovat domluvená pravidla, vnímat svoji dceru jako dítě, vyžadující od rodiče pochopení a podporu. Lucka se v té době za otce styděla, v DD se jí děti za otce posmívaly.

Vzhledem k tomu, že jsem byla v této době samoživitelka, nedovedla jsem si představit, že mimo Lucky, dcery, společného sžívání, práce, domácnosti a dalších povinností budu muset řešit ještě problémy s tatínkem. Požádala jsem tedy o pomoc sdružení Triáda, kde probíhal po určitou dobu kontakt tatínka s Luckou. Byl zde k dispozici prostor a pracovnice dohlížela na průběh setkání. Lucka většinou hrála se svým otcem nějakou hru, poté si Lucka našla svůj vlastní program a její otec přihlížel. Bohužel zde po čase převážil zájem otce nad zájmem dítěte, Lucka byla nucena do věcí, které dělat nechtěla. Nikdo se zde nesnažil zlepšení vztahů mezi otcem a dcerou. V této době nebyl vztah k otci dobrý, Lucke se zdál čas strávený s jejím otcem jako ztracený.

Obrátila jsem se proto se žádostí o pomoc na Sdružení pěstounských rodin. Toto sdružení hledí v první řadě na zájem dítěte, „následně“ se řeší rodič. Popovídala jsem příběh tatínka a sdělila svoje obavy, že hned po dovršení zletilosti Lucky se jí tatínek pověsí na krk a Lucka tento nápor těžko zvládne. Jako řešení jsem viděla ubytování otce v domě s pečovatelskou službou. Díky lidskému přístupu pracovnice sdružení, která doprovodila tatínka na úřad, se povedlo najít pro tatínka ubytování v domě s pečovatelskou službou, ten je zde velmi spokojený.

Lucka se učí hledat si cestu ke svému otci, chápat jeho nemoc, podivnosti plynoucí z této nemoci. Lucka se za svého otce styděla, vadilo jí otcovo chování vůči ní. Snažila jsem se s Luckou mluvit, vysvětlovat, ale potom přišla realita. Otec při osobním setkání prosazoval pouze svoje představy bez ohledu na přání a potřeby Lucky. Tatínek se učí, pod vedením pracovnice sdružení, vnímat Lucku, její svět. Lucka zase poznává svět svého otce, učí se vyjádřit svoje potřeby. Vše jde pomalu, ale dochází k vzájemnému poznávání a budování vztahu. Počáteční setkávání probíhalo po čtrnácti dnech, vzhledem k přání Lucky byla doba upravena a Lucka se s otcem setkává jednou za tři týdny.

Pracovnice Sdružení pěstounských rodin mají snahu o smysluplné využití času, kdy ke kontaktu dochází. Pracovnice před schůzkou připraví tatínka na vhodný způsob komunikace se Luckou. V průběhu schůzky koriguje jeho nevhodné chování vůči Lucke. Program se domlouvá aktuálně, podle požadavků účastníků. Nic není problém, ať už jde o procházku, nákup mobilu, návštěvu knihovny nebo návštěvu u tatínka. Lucka nemá zájem se s otcem stýkat o samotě, velice si cení pomoci sdružení i forma setkávání jí vyhovuje.

S Luckou se snažím přiměřeným způsobem mluvit o její rodině, domnívám se, že každý člověk potřebuje znát svoje kořeny – historii své rodiny. Víím, že pro Lucku není jednoduché přijmout vše, co jí v životě potkalo. Víím také, že jí nepomůžu lítostí, ale pouze tím, že jí pomůžu přijmout život se vším,

co k němu patří. V současné době prodělává naše rodina rodinnou terapii, kde Lucka hledá pod vedením zkušené psycholožky svoji hodnotu. Hodnotu, která nebude závislá na tom, jaký je její otec, na tom, jak ji hodnotí její okolí... S Luckou o všem hodně mluvím, snažím se jí věci vysvětlovat. Zvládat problémy nám pomáhá i kinezilogie. Já jsem vystudovaný speciální pedagog, následně jsem studovala Arteterapii na MU v Brně a prodělala jsem mimo jiné i výcvik rodinných konstelací. Právě konstelační pravidla mi mnohokrát pomohla při zvládnutí rodinných problémů.

4. V kasuistice byla na přání pěstounů změněna jména.

Je to již více než šestnáct let, co k nám do rodiny přišel malý, okatý klučina. Od samého počátku jsme chtěli chlapce s láskou přijmout, vytvořit mu rodinné zázemí a budovat jeho pocity jistoty a bezpečí.

O jeho původu a osudu jsme se pravdivě a přiměřeně věku s Matějem vždy bavili. Asi do desíti let vše přijímal samozřejmě, ale s postupným rozumovým a psychickým zráním se stále více ptal na svou biologickou rodinu, odkud pochází a proč nemohl vyrůstat se svými rodiči. Vnímali jsme tyto otázky a hledání pro dospívajícího člověka jako důležité. O biologických rodičích jsme vždy mluvili pozitivně, to jaký Matěj je, je do značné míry dědictvím svých předků. O rodině jsme však téměř nic nevěděli.

Zvažovali jsme, jak Matějovi v těchto citlivých otázkách pomoci. Sociální pracovnice nám s porozuměním pomohla najít adresu matky a několika sourozenců chlapce. Nejdříve jsme napsali dopis matce, ale ta jen po sociální pracovnici vzkázala svůj odmítavý postoj k setkání. Pro Matěje to bylo zklamání, ale ani po této zprávě jsme rodinu nezavrhl, nevěděli jsme jaké důvody je k tomuto rozhodnutí vedly. Když uběhlo několik měsíců a Matěj měl stále touhu se s rodinou setkat, rozhodli jsme se, že je vyhledáme.

Matějovi bylo čtrnáct let, když jsme navštívili matku v jejím bydlišti. Na prvním krátkém, předem nedomluveném setkání matka s pokorou a bolestí uznala své selhání. Svého odloženého syna vždy nosila ve svém srdci a s rodinou na něho vzpomínali. Již toto první setkání bylo pro našeho Matěje a domnívám se, že také pro jeho matku, vysvětlením mnoha otázek, nejistot a napětí.

Následně asi po devíti měsících Matěj navštívil svou rodinu tentokrát po domluvě, postupně si vše vyříkali a odpustili a od té doby se s rodinou občas setkává.

Nalezení své původní rodiny a nahlédnutí do reality o své minulosti Matějovi pomohlo ve zdravém psychickém vývoji a v sebepřijetí. Náš vztah s přijatým synem se tímto prožitkem posílil. Učinili jsme zkušenost, že obě Matějovy rodiny můžeme existovat vedle sebe.

Podobnou zkušenost se setkáním se svou rodinou a původem máme také s Klárkou, která k nám do rodiny přišla ve svých šesti měsících. Dnes má 13 let. Na své rodiče byla zvědavá již od nižšího věku než Matěj. Setkala se s nimi v 10 letech asi po ročním připravování. Jsme vděční naší moudré a zkušené sociální pracovnici za přípravu rodičů na toto setkání. Domnívám se, že doprovázení a rady odborníka v tomto důležitém období je velkou pomocí pro všechny zúčastněné osoby.

Citace z rozhovoru:

„Všechno začala Klárka, ta je taky romská. A hodně emotivní, kolem desíti, možná už i devíti let začala takové to: „Já vás nebudu poslouchat, vy nejste moji rodiče!“ A tak... Ona vlastně sama začala jednat se sociální pracovníci tady OSPOD, pod kterou jsme spadali, na nějakém víkendu pro rodiny. Říkala jí, že by chtěla vidět svoji maminku. A ta nám vyhověla, postupně všechno pozjišťovala, co a jak to je s její biologickou rodinou. Ta i nějak čerstvě zrovna asi slyšela...nebo určitě něco studovala, i se zajímala o to... no, byla moc dobrá sociální pracovnice... Zajímala se o to, jak by ten kontakt měl vypadat a vlastně u ní na úřadě jsme poprvé se viděli s oběma rodiči a sourozenci. Naše sociální pracovnice byla moc dobrá, neměla jsem z ní strach, spíš jsem ji brala jako kamarádku. Zнала jsem ji 15 let a i děti ji znaly... byla to taková teta, která nám pomohla... pomohla najít adresu rodičů, ale i s dětmi si o tom popovídala, víc s tou Klárkou... Měla pro to porozumění a my jsme jí důvěřovali, že to dobře připraví. U Klárky si dvakrát rodiče pozvala, promluvila si s nimi, věděla, jak ten kontakt má připravit, zjišťovala, jestli jsou spolehliví, jestli přijdou. I k nám přišla, popovídala si s Klárkou, jak to bude vypadat, o co tam při těch kontaktech půjde.

Klárka se potkává se svou rodinou do dnes jen málo, možná by to chtělo pomoc odborníků. Její maminka není asi moc schopná to zvládnout. Ani Klárka si to ještě není schopná přebrat. Takže následně jsem tam dvakrát s ní byla já... u maminky, asi co půl, co rok... Když jsem tam byla já, tak to docela šlo, byla to taková společenská návštěva, ale potom tam Klárka šla sama. Nějak se pohádaly, ani přesně taky nevím, co se tam odehrálo. Nějak jí vyčítá, že je taková... Neumí ji přijmout takovou, jaká je, nebo asi neumí ten vztah dál budovat. Moc nevím, co se tam odehrálo, no, asi to mělo být řízeno odborníkem, nebo jsme ji možná neměli ještě pustit samotnou, ona je zase taková, že chtěla... Ale že by bylo nějaké nebezpečí, že by jí ublížili, to jsme si nemysleli... Ale takový... citový nátlak, to ještě není schopna zvládnout.

My jsme fakt o ní nevěděli nic, i tak docela bolestně našla jednu biologickou sestru. No, bolestně proto, že se znaly, věděly o sobě. Ta sestra byla v jiné pěstounské rodině, ale nevěděly, že jsou své biologické sestry. Je to vlastně 13 let, co k nám Klárka přišla a tehdy se asi ty spisy neudržovaly pohromadě... teď už myslím, že už je toho více... že už víme, že má tolik sourozenců... už jsme se více dozvěděli o těch ostatních dětech... ale předtím jsme vůbec nic nevěděli... jména rodičů ano, z rodných listů, ale kde kdo jak žije, kolik sourozenců, to se tehdy vůbec nevědělo... U Klárky proběhl kontakt opakovaně, takže... ona to všechno tak nějak spustila...“

„A potom, tak nějak na to, i ten Matěj... jak to viděl a slyšel, že se doma o tom pořád mluvilo... On to spíš jenom dříve držel v sobě a potom o tom začal taky uvažovat a přál si se s nimi vidět...“

„Takže Matěj to tak narychlo... bylo to narychlo, protože ho maminka odmítla, že ho nechce vidět, že se toho kontaktu zalekla, a tak jsme o Vánocích jednou...tři roky to je...jsme je jeli vyhledat. S tím, že jsme moc o nich nevěděli, jak to bude vypadat, no... Měli jsme jen adresu. Biorodiče o tom předběžně trochu věděli, jako že jim sociální pracovnice říkala, že by jich chtěl syn vidět, ale ona ho odmítla.“

„Matěj jezdívá za svou rodinou sám, řekla bych, že on to má už asi vyřešené. Jenom na první návštěvu jsme jeli s ním. Ta první návštěva, to ani nebyla návštěva, to jsme je přepadli o těch Vánocích. Našli jsme je v takovém romském ghettu... hrozné podmínky... našli jsme rodiče... jenom vyšli před barák, my jsme jim nesli tehdy dárečky. Jenom se viděli, řekli si, ano, to jsi ty... Rodiče o nich věděli, to je

zajímavé, myslím si, že ti Romové většinou žijí s tou pravdou... možná, že ne všichni, ale co jsme se setkali, že už jsme tam někde bušili na nějaké dveře, protože tam nebyly žádné zvonky, ani schránky, nic... tak jsme se ptali, kde bydlí a oni na to hned: „To je její syn, že?“ Věděli to všichni... ona měla těch odložených dětí více, takže tušili, že to je někdo... tak jsme si povídali, představili se... a potom, vlastně do léta nic dál nebylo... žádný kontakt... maminka tehdy... bylo to trochu emotivní... říkala, že ho nechtěla vidět, že se bála toho, co po ní chce. On už je docela velký... já si to tak myslím, že by mohl klidně třeba přijít i ve zlém, že... takže se bála, protože předcházející děti si ji taky tak postupně vyhledaly... takže s nimi v kontaktu byla, ale přesto tady řekla, že ne... To třeba Matěje hodně zranilo, když slyšel, že ho nechce vidět. A i proto jsme ho připravili na to, že tam může být cokoliv, že může být v jakémkoliv stavu, o všem možném jsme si povídali, jak by to mohlo být. A tak nějak citlivě a postupem času, jak jsme o tom mluvili a on si na to troufal a chtěl... Ale to setkání bylo docela hezké.“

...„Matěj byl rád, ulevilo se mu, byl zamyšlenější, byl rád, přestože mě se nezdálo, že je nějak příjemná... Ty další kontakty jsme plánovali spíš spontánně. Ale ani Matěj o tom nemluvil, jestli tam příště jet...“

... „A potom až po tři čtvrtě roce se ozvala jeho biologická sestra, která byla v dětském domově a k jeho mamince jezdila občas na návštěvy... je od Matěje starší, tehdy jí bylo asi osmnáct. Tak se ozvala, přes...no nějak si ho našla přes počítač, mám dojem... A jestli by nepřišel, tak jsme potom jeli za sestrou do dětského domova. A ona měla vycházku, takže jsme s ním prožili odpoledne venku a oni se pak domluvili, že společně pojedou k mamince. A asi dvakrát tam byl s ní společně... teď, i občas jede sám jenom na odpoledne... vždycky tak na otočku... Chtěl tam kdysi přespat, jako že ho zvali, ale docela si dal říct... my jsme moc nechtěli, nevěděli jsme, jak to prostředí vypadá... říkali jsme si, že s tím počkáme. Takže tam byl vždy jenom odpoledne a opravdu se vrátil včas a všechno zatím fungovalo, klapalo tak, jak jsme si domluvili.“

...„Myslím, že setkání pomohlo k přijetí jeho romství... a my jsme ještě věřící, takže jsme mluvili o odpuštění, to je vlastně ten největší krok... a to si myslím, že dokázal odpustit, možná už dříve než se s maminkou setkal... i když potom slyšel ten osud, jak maminka brzo porodila, to i dnes vidí... byla vlastně jako dnes Klárka, říkal: ‚Vidíš, kdybys ty měla dítě, taky bys ho nezvládla‘. My jsme se snažili s pochopením o tom mluvit, protože to ty děti měly těžké. A ta jeho maminka uznala, že udělala chybu a omluvila se...to právě u té Klárky tak nebylo... tam to maminka házela pořád na někoho jiného, to byl asi ten problém, že si to nevyříkaly pravdivě... A u té Matějovy maminky bylo vidět, že ji trápilo, že měla děti pryč... Hodně jsme o tom povídali, on je takový přemýšlivý... ale já jsem to taky řešila až s ním, já nejsem jako... že bych byla nějaký odborník a že bych všechno věděla... až v tu chvíli, tím, že jsme si povídali... jsem si taky hledala cestu... tak jak on to prožíval, a jak já tu rodinu přijmu... a mě to pomohlo... nebo nám, že jsme viděli, proč se o něho nestarali a jací jsou...“

ZDROJE

- Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině
Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí
Úmluva o právech dítěte (sdělení č. 104/1991 Sb.)
Listiny základních práv a svobod, Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998
Zákon č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel
Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení
Matoušek, O. a kol.: Metody a řízení sociální práce. 2003.
Metodické doporučení MPSV č. 2/2009 k vyhodnocování situace dětí v obtížné sociální situaci
Metodické doporučení MPSV č. 3/2009 k vytvoření individuálního plánu péče o dítě
Matoušek, O., Pazlarová, H.: Hodnocení situace ohroženého dítěte. 2010.
Škoviera, A.: Dilema náhradní výchovy. 2007.
Klimeš, J.: Identita dítěte. 2006.
Matějček, Z.: Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny. 1999.
Matějček, Z.: Osvojení a pěstounská péče. 2002 .
Kovařík, J. a kol.: Náhradní rodinná péče v praxi. 2004.
Kovařík, J. a kol.: Náhradní rodinná péče v praxi. 2004.
Žilinčíková, D.: Pestúnská starostlivost a kontakty s biologickou rodinou, přístupné na:
[http://www.vzd.cz/pestunska-starostlivost-a%C2%A0kontakty-s%C2%A0biologickou-rodinou.](http://www.vzd.cz/pestunska-starostlivost-a%C2%A0kontakty-s%C2%A0biologickou-rodinou)
Dům tří přání, o. s.: Metodika terénně – ambulantní podpory ohrožených rodin, přístupné na:
<http://dumtriprani.cz/prilohy/metodika-web.pdf>
Amalthea o. s.: CASE management aneb spolupráce ve službách náhradní rodinné péče,
Zprostředkování kontaktu dítěte s vlastní rodinou, přístupné na:
<http://www.amalthea.pardubice.cz/projekty/ostatni/comred/publikace/PU2.pdf>
Motejl, O., Černá, I., Panovská, K., Matyášová, P.: Rodina a dítě - Sborník stanovisek veřejného
ochránce práv, dostupné na:
http://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/Publikace/sborniky_stanoviska/Rodina_a_dite.pdf

SEZNAM PŘÍLOH

Dohoda o službě Asistovaný kontakt.....	příloha č. 1
Souhlas se zpracováním osobních údajů.....	příloha č. 2
Prohlášení o zachování mlčenlivosti	příloha č. 3
Převzetí odpovědnosti za dítě.....	příloha č. 4
Podklady pro Manuál služby Asistovaný kontakt.....	příloha č. 5
Vytvoření individuálního plánu.....	příloha č. 6
Dotazník spokojenosti se službou.....	příloha č. 7